

Evaluatie van het model Jukebox 2

Plausibiliteit van de variabelen en verklaringsrelaties in het model

Tilburg, oktober 2001

Drs. A.C. Spapens
Drs. C.E. Hoogeveen
Drs. M. van Tits

IVA Tilburg

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van justitie. Het project werd begeleid door:

P. van der Laan Nederlands Studiecentrum voor Criminaliteit en Rechtshandhaving (voorzitter)
J. Plaisier Ministerie van justitie, Extern Wetenschappelijke Betrekkingen,
S. Siero Ministerie van justitie WODC.
P. Steinmann Ministerie van justitie, DPJS.
J. Verhagen Ministerie van justitie, DJI.

Uitgever: IVA Tilburg
Prof. Cobbenhagenlaan 225, Postbus 90153, 5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013 - 4668480, telefax: 013 - 4668477

Vormgeving: Monique Seebregs-Dielen
Bea van Wijk

Drukwerk: Van Spaendonck Drukkerij B.V., Tilburg

© 2001 IVA Tilburg

Niets uit deze uitgave mag worden veelelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA, instituut voor sociaal-wetenschappelijk beleidsonderzoek en advies, Tilburg.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoud

0	Samenvatting	1
1	Inleiding	7
1.1	Achtergrondschets	7
1.2	Doel- en vraagstelling van het onderzoek	8
1.3	Opzet van het onderzoek	9
1.4	Uitvoering van het onderzoek	10
1.5	Leeswijzer	13
2	Beschrijving van het model Jukebox-2	15
2.1	Inleiding	15
2.2	Instream	16
2.2.1	Het civielrechtelijke traject	16
2.2.2	Het strafrechtelijke traject	17
2.3	Het afdoeningsmodel	19
2.3.1	Het civielrechtelijke traject	19
2.3.2	Het strafrechtelijke traject	20

3	Beschouwing van de opzet van het model	23
3.1	Inleiding	23
3.2	Conceptueel kader van het model	24
3.3	Modelspecificatie	28
3.4	Jukebox-2 en het 'oude' tijdreeksmodel	30
4	De verklarende variabelen nader beschouwd	33
4.1	Inleiding	33
4.2	De variabele 'gemiddeld inkomen'	34
4.2.1	Inzichten omtrent het effect van de variabele 'gemiddeld inkomen' op criminaliteit	35
4.2.2	Gemiddeld inkomen als verklaringsvariabele	37
4.3	Echtscheiding	38
4.3.1	Inzichten omtrent het effect van echtscheiding op criminaliteit	38
4.3.2	Echtscheiding als verklaringsvariabele	41
4.4	Migratie	42
4.4.1	Inzichten omtrent het effect van de variabele 'migratie' op criminaliteit	43
4.4.2	Migratie als verklaringsvariabele	45
4.5	Eerste en tweede-generatie allochtonen	46
4.5.1	Inzichten omtrent het effect van de variabelen '1e en 2e-generatie allochtonen' op criminaliteit	47
4.5.2	'1e en 2e-generatie allochtonen' als verklaringsvariabelen	49
4.6	Pakkans en reorganisatie van de politie	50
5	Aandachtspunten bij de civiel- en strafrechtelijke trajecten en de afdoening	53
5.1	Inleiding	53
5.2	Mogelijke overlap tussen civiele en strafrechtelijke trajecten	54
5.3	Afdoening (taakstraffen en Halt)	55
6	Conclusies	59

7	Summary	65
	Bijlagen	67
	Bijlage 1: Geraadpleegde literatuur	69
	Bijlage 2: Respondenten	73
	Bijlage 3: Overzicht van geteste variabelen	75

Samenvatting

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie (WODC) werkt aan verbetering van prognose-methoden via modelontwikkeling. In aansluiting op het ontwikkelde model Jukebox-1 voor meerderjarigen is, specifiek voor justitiële jeugdvoorzieningen, het model Jukebox-2 vervaardigd (de naam Jukebox is afgeleid van JustitieKetenmodel).

Het model bestaat uit twee sub-modellen: een instroomdeel (verklaringsmodel) en een afdoeningsdeel. Er is een onderscheid gemaakt tussen het civielrechtelijke en het strafrechtelijke traject. Binnen dat laatste traject worden submodellen gebruikt voor de categorieën geweldsdelicten, eenvoudige diefstal en gekwalificeerde diefstal. Ontwikkelingen in het instroomdeel van het model worden verklaard door middel van de toepassing van variabelen zoals gemiddeld inkomen, echtscheiding, 1^e- en 2^e-generatie allochtonen, pak-kans en migratie. Deze variabelen worden gebruikt om maatschappelijke ontwikkelingen te modelleren die in het ontwikkelde model een effect vertonen op probleemgedrag en jeugdcriminaliteit.

Voordat het model wordt toegepast voor het doen van prognoses dient een externe evaluatie te worden uitgevoerd naar de plausibiliteit van de verklarende variabelen en verklaringsrelaties in het mo-

del. IVA Tilburg heeft deze evaluatie uitgevoerd. Aan de technische aspecten van het model wordt in het onderzoek geen aandacht besteed. De evaluatie is uitgevoerd door middel van een analyse van het model, literatuuronderzoek en de raadpleging van deskundigen uit de onderzoeks- en beleidspraktijk. Aan laatstgenoemden zijn onderdelen van het verklaringsmodel voorgelegd. De evaluatie is daarmee niet te beschouwen als een representatief oordeel van Nederlandse deskundigen, maar als een inhoudelijke beschouwing die in de eerste plaats voor rekening komt van de onderzoekers.

Uit de modelmatige beschouwing van Jukebox-2 komen twee probleempunten naar voren. Ten eerste is niet systematisch beschreven welke aspecten die voortvloeien uit theoretische bevindingen precies worden geoperationaliseerd. Ten tweede is niet eenduidig omschreven wat de aard van de veronderstelde causale relaties op macroniveau is. Dit gaat ten koste van de interpreteerbaarheid van het verklaringsmodel. Deze relaties zouden nader kunnen worden uitgewerkt in een conceptueel kader. Aan de hand van literatuur die inzichten geeft in de relatie tussen maatschappelijke ontwikkelingen en criminaliteit kunnen verklaringsrelaties op macroniveau nader worden onderbouwd.

In het model Jukebox-2 worden, met uitzondering van één submodel, CBS-cijfers toegepast (gebaseerd op de politieregistratie). Alleen in het submodel voor geweldsdelicten (strafrechtelijk traject) maakt Jukebox-2 gebruik van cijfers van het Openbaar Ministerie. Deze keuze is op zichzelf verdedigbaar, in verband met een verstoring in de tijdreeks van politiecijfers vanwege registratie effecten. Echter, op termijn kan waarschijnlijk worden teruggekeerd naar politiecijfers. Vanwege de eenduidigheid van de toegepaste gegevens verdient dit de voorkeur.

In vergelijking met het 'oude' tijdreeksmodel dat tot nu toe werd toegepast voor het maken van prognoses voor de behoefte aan sanctiecapaciteit voor jeugdigen, heeft een verklaringsmodel zoals Jukebox-2 in potentie de meerwaarde dat het ook inzicht biedt in maatschappelijke ontwikkelingen. Vanwege de moeilijke interpre-

teerbaarheid van het model is die meerwaarde op dit moment nog beperkt. Navolgend worden de toegepaste variabelen en de respectievelijke discussiepunten behandeld.

De relaties in het model met betrekking tot de variabele **gemiddeld inkomen** kunnen op macroniveau theoretisch worden geduid. Deze variabele verwijst enerzijds naar materiële welvaart, waaruit een negatieve relatie met criminaliteit kan worden afgeleid. Anderzijds kan ook een verband worden gelegd met een afnemende sociale cohesie als gevolg van economische ontwikkelingen (bijv. 24-uurs-economie). Binnen het model Jukebox-2 vertoont de variabele gemiddeld inkomen ook zowel een negatieve als positieve relatie. Modelmatig is een dergelijke 'dubbele' effectrelatie minder wenselijk, omdat eenduidige interpretatie erdoor wordt bemoeilijkt. Idealiter zou deze variabele dan ook moeten kunnen worden vervangen door variabelen die het negatieve danwel het positieve verband verklaren. Dat is in de praktijk echter lastig, aangezien goede tijdreeksgegevens doorgaans ontbreken.

De variabele **migratie** is in het model Jukebox-2 een optelsom van twee deelaspecten, namelijk van immigratie in Nederland en binnenlandse verhuisbewegingen. Binnen het model is niet beschreven naar welke theoretische relatie middels deze combinatie wordt verwezen. De samenstelling van de variabele migratie levert op macroniveau conceptuele problemen op. Immigratie is op macroniveau primair te duiden als een variabele die verband houdt met integratieproblematiek. De vraag blijft open welke macrorelatie de variabele verhuisbewegingen heeft met criminaliteit. In de huidige vorm achten wij de samenstelling van deze variabele conceptueel niet acceptabel. Binnen het model zouden de variabelen immigratie en binnenlandse verhuizingen afzonderlijk kunnen worden gebruikt, op voorwaarde dat een goede conceptuele duiding van de laatstgenoemde variabele plaatsvindt en voorts de mogelijke overlap met andere variabelen in het model (bijvoorbeeld immigratie-1^e generatie allochtonen en verhuisbewegingen-echtscheiding) wordt getoetst.

Echtscheiding verwijst op micro-niveau naar problematische relaties binnen het gezin en is in dat opzicht een relatie die (theoretisch) kan worden geduid. De macrorelatie tussen het aantal echtscheidingen en probleemgedrag en criminaliteit van jeugdigen is minder eenvoudig te leggen. Binnen het model Jukebox-2 heeft de variabele echtscheidingen een dubbel effect. Enerzijds is er sprake van een *negatieve* relatie met probleemgedrag in het civielrechtelijke traject, anderzijds van *positieve* relaties als het gaat om het verband tussen echtscheidingen en eenvoudige en gekwalificeerde diefstal. Op micro-niveau is vooral te verwachten dat echtscheiding samenhangt met een toename van probleemgedrag of jeugdcriminaliteit (een positieve relatie derhalve). De negatieve relatie binnen het model Jukebox-2 is derhalve inhoudelijk niet goed interpreteerbaar. Deze variabele zou daarom idealiter moeten worden vervangen door een variabele die een effect in slechts één richting vertoont en die tevens eenduidig interpreteerbaar is. Het is ook hier de vraag voor welke variabelen ook tijdreeksgegevens beschikbaar zijn.

De variabelen 1e en 2e generatie allochtonen vertonen binnen het model Jukebox-2 een positief effect in relatie tot geweldsdelicten. Deze relatie is zowel op micro- als op macroniveau conform hetgeen uit theoretische en praktische inzichten kan worden afgeleid. Op macroniveau verwijst deze variabele primair naar integratieproblematiek.

Pakkans heeft in het model Jukebox-2 een positief effect in alle submodellen die te maken hebben met het strafrechtelijke traject. Op micro-niveau is het verband tussen pakkans en crimineel gedrag volgens geïnterviewden onderhevig aan twijfel, aangezien daders vaak niet op de hoogte zijn van de feitelijke pakkans. Op macroniveau kan pakkans vooral worden beschouwd in de zin van het feit dat een gemiddeld hogere pakkans samengaat met meer verdachten en dus een grotere instroom bij justitie tot gevolg heeft. Deze relatie is derhalve als plausibel te beschouwen.

Bij de variabele **reorganisatie van de politie** tot slot, is niet goed af te leiden wat de effecten van deze operatie zijn geweest op het optreden van de politie. Wel kunnen argumenten worden aangedragen voor het bestaan van een effect op macroniveau, dus in die zin is de toepassing van deze variabele in zekere zin verdedigbaar. Een aandachtspunt is in hoeverre mogelijke interferentie met andere ontwikkelingen een rol speelt (bijvoorbeeld de effecten van het rapport van Montfrans). Voorts is het de vraag hoe lang de invloed van deze variabele in de toekomst zal blijven doorwerken.

Geconcludeerd kan worden dat in het model Jukebox-2 enkele variabelen zijn opgenomen die problematisch zijn. Dit geldt vooral voor migratie. De toepassing van deze variabele in de huidige vorm levert conceptuele en interpretatieproblemen op. Vanuit dat oogpunt dient zij tenminste te worden gesplitst in immigratie enerzijds en verhuisbewegingen anderzijds.

De variabele echtscheiding geeft eveneens aanleiding tot vragen. Op macroniveau is sprake van een 'dubbele' effectrichting en tevens kunnen de verklaringsrelaties met betrekking tot deze variabele moeilijk worden geduid. Ook de variabele gemiddeld inkomen vertoont dit dubbele effect, maar dat kan bij hier wel op macroniveau worden verklaard. Bij de variabele reorganisatie van de politie is het bestaan van een macro effect beargumenteerbaar, maar niet geheel zonder vraagtekens. Met name de relaties tussen de variabelen 1^e en 2^e generatie alloctonen en pakkans zijn plausibel op macroniveau.

De onafhankelijkheid van de deelmodellen binnen Jukebox-2 is een laatste punt van aandacht. Volgens sommige geïnterviewden lopen civielrechtelijke en strafrechtelijke trajecten in de praktijk soms door elkaar. Deze keuze zou tot op zekere hoogte meer worden bepaald door de verwachting die men heeft van de opvoedkundige werking van een maatregel of strafoplegging, dan van de aard van het probleemgedrag of de gepleegde delicten. In het kader van deze evaluatie kon niet aan de hand van harde gegevens worden bepaald hoe groot deze veronderstelde overlap is. Indien sprake is van kleine overlap geeft dit geen problemen voor het model. Indien sprake

is van een substantiële overlap zou het model eventueel kunnen worden bijgesteld, vanuit inhoudelijke overwegingen.

De hamvraag is uiteraard of de uitkomsten van het model ook voor de beleidspraktijk bruikbaar zijn. De prognoses die met een model als Jukebox-2 worden gemaakt kunnen immers grote impact hebben op de hele civiel- en strafrechtelijke keten. De kwaliteit van de prognoses vormde geen onderdeel van deze evaluatie. Een check die door de opstellers van Jukebox-2 zelf is uitgevoerd wijst uit dat Jukebox-2 gemiddeld niet beter of slechter voorspelt dan het oude tijdreeksmodel. Aangezien tevens geconcludeerd is dat het model Jukebox-2, zij het beperkte additionele inzichten in verklaringsrelaties biedt, zou het model derhalve toegepast kunnen worden. Dit neemt niet weg dat verdere ontwikkeling van het model nodig is, met name in conceptuele zin. De gebruikte variabelen in het model en de duiding van de achterliggende maatschappelijke factoren dienen explicieter te worden omschreven zodat daarmee bij de interpretatie en het gebruik van de prognosecijfers rekening kan worden gehouden.

1 Inleiding

1.1 Achtergrondsheets

Het bepalen van de benodigde behoefte aan sanctiecapaciteit is een exercitie die met grote zorgvuldigheid dient te geschieden. Een tekort of een overschot aan sanctiecapaciteit heeft immers directe consequenties voor vrijwel de gehele 'keten'. In 1997 heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau een verklaringsmodel ontwikkeld voor de sanctiecapaciteit van meerderjarigen (Jukebox-1). Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie (WODC) heeft sinds 1998 de taak om jaarlijks beleidsneutrale prognoses van de behoefte aan justitiële sanctiecapaciteit vast te stellen. In dit kader streeft het WODC naar een verbetering van de prognose-methoden via de ontwikkeling van modellen met meer verklarende elementen, het vergroten van de samenhang en consistentie in de modellen en het vergroten van de uniformiteit en statistische kwaliteit van de gehanteerde methoden. Aansluitend op Jukebox-1 heeft het WODC een nieuw model ontwikkeld, specifiek ten behoeve van de justitiële jeugdvoorzieningen. Dit model draagt de naam 'Jukebox-2'.

De ontwikkeling van dit model is voortdurend kritisch begeleid door deskundigen op het vlak van de econometrische methodologie, alsmede op het justitiële werkveld. Alvorens het model kan worden ingevoerd dienen ook het conceptuele model en de aannames daarbinnen te worden geëvalueerd door een externe instantie. Het belangrijkste element daarbij is na te gaan welke onderdelen van Jukebox-2 het model gevoelig maken voor schattingsfouten en wat daaraan kan worden gedaan. Enerzijds valt daarbij te denken aan het inzichtelijk maken van mogelijke foutenbronnen zodat er beleidsmatig rekening mee kan worden gehouden, anderzijds kunnen waar mogelijk aanbevelingen worden gedaan voor verbetering van het model, uiteraard zo mogelijk van een praktisch toepasbaar gehalte. IVA Tilburg, instituut voor sociaal-wetenschappelijk beleidsonderzoek en -advies, gelieerd aan de Katholieke Universiteit Brabant heeft deze evaluatie van het model Jukebox-2 uitgevoerd.

1.2 Doel- en vraagstelling van het onderzoek

Een evaluatie van een schattingsmodel kan op vele manieren worden aangepakt. In eerste instantie zijn de eisen waaraan een model moet voldoen afhankelijk van het gebruiksdoel dat eraan wordt gekoppeld. In dit geval gaat het erom prognoses te maken ten aanzien van de benodigde sanctiecapaciteit in de jeugdsector, samenhangend met de financiële meerjarenramingen die het ministerie hanteert.

De reikwijdte van het onderzoek wordt verder ingeperkt doordat een methodische en kwantitatieve analyse van het model niet wordt gevraagd. De econometrische methodiek van het model is reeds tijdens de ontwikkeling uitvoerig tegen het licht gehouden. Een kwantitatieve analyse stuit op praktische bezwaren. Te weinig gegevens zijn daarvoor beschikbaar, voornamelijk als gevolg van de veranderingen in het jeugdstrafrecht enkele jaren geleden.

Het uitgevoerde onderzoek is derhalve een kwalitatieve evaluatie van het model Jukebox-2 waarin de volgende hoofddoelstelling centraal staat:

Te bepalen of de keuze van de variabelen in het model Jukebox-2 alsmede de vormgeving van de relaties plausibel is, waarbij onderscheid gemaakt wordt naar de verschillende trajecten in het model.

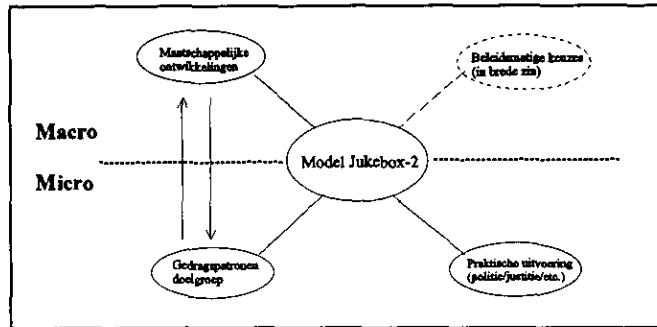
Zoals hierboven al aangeduid is het nadrukkelijk niet de bedoeling een omvattende theoretisch-wetenschappelijke evaluatie van het model uit te voeren. Het gaat veeleer om een praktische, beleidsmatig gerichte invalshoek, waarvan de belangrijkste onderzoeksvragen de volgende zijn:

1. Welke onderdelen in het model en de aannames die daarin zijn gedaan houden risico's in bij het maken van schattingen van de benodigde sanctiecapaciteit voor jeugd? Kunnen de in het model gemaakte keuzes nader worden onderbouwd, of moeten die wellicht worden bijgesteld?
2. Op welke wijze kan hiermee rekening worden gehouden bij de beleidsmatige 'vertaling' van het model en welke praktische verbeteringen kunnen worden doorgevoerd?

Het onderhavige onderzoek kan dus vooral worden gezien als een analyse van de relaties die binnen het model worden gelegd en de aannames die zijn gedaan. Of het model op basis van deze analyse direct kan worden aangepast (indien daartoe op basis van de uitkomsten van de evaluatie aanleiding zou bestaan), is niet alleen afhankelijk van inhoudelijke afwegingen, maar daarbij speelt uiteraard ook de beschikbaarheid van geschikte tijdreeksgegevens een belangrijke rol.

1.3 Opzet van het onderzoek

In de opzet van het onderzoek zijn de mogelijke factoren die de 'voorspelkracht' van het model Jukebox-2 kunnen beïnvloeden als vertrekpunt gekozen. In principe gaat het daarbij om de volgende typen factoren, die in het volgende schema zijn weergegeven.

Figuur 1.1: Factoren in relatie tot de 'voorspelkracht' van prognoses.

De voorspelkracht van het model Jukebox-2 wordt in theorie bepaald door vier typen van beïnvloedingsfactoren. Achtereenvolgens zijn dat op macroniveau maatschappelijke ontwikkelingen en beleidsmatige keuzes die door overheden of andere relevante partijen worden gemaakt. Op micro-niveau gaat het om gedragspatronen (of individuele kenmerken) van de doelgroep en om de wijze waarop het beleid feitelijk wordt uitgevoerd. Aangezien het model Jukebox-2 beleidsneutrale prognoses dient op te leveren zijn mogelijke of te verwachten aanpassingen in bestaand beleid in het evaluatie-onderzoek niet beschouwd. In deze evaluatie wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de verklaringsrelaties binnen het model Jukebox-2 plausibel zijn, enerzijds op macroniveau (zijn de in het model gevonden relaties verklaarbaar?), anderzijds op micro-niveau (vormen de gehanteerde variabelen een adequate operationalisatie van de verwachte verbanden?). De praktische beleidsuitvoering wordt daarbij eveneens beschouwd, voor zover deze (via de praktijk) invloed uitoefent op de wijze waarop het model is vormgegeven.

1.4 Uitvoering van het onderzoek

Een belangrijke vraag bij een externe evaluatie van een model is uiteraard hoe hierover een adequaat oordeel kan worden uitgespro-

ken. Buitenstaanders kunnen immers maar ten dele overzien welke afwegingen, tests van verschillende opties en bijstellingen van het model, bij de samenstelling van Jukebox-2 aan de orde zijn geweest. In de evaluatie van het model Jukebox-2 is slechts uitgegaan van hetgeen de opstellers verantwoord in het rapport 'Model van justitiële jeugdvoorzieningen voor prognose van de capaciteit (Huijbregts e.a., 2001).' Op enkele specifieke punten (gebruikte data en geteste variabelen) is door de opstellers van het model een nadere toelichting gegeven aan IVA Tilburg.

Ten tweede moet op voorhand worden aangetekend dat in deze evaluatie niet het gehele model wordt beoordeeld: de technische kwaliteiten van het model en de uitkomsten komen niet aan de orde. Het gaat hier om de plausibiliteit van de relaties en de verklaringen die in het model Jukebox-2 worden gehanteerd respectievelijk gevonden.

Evaluatie van een model is uiteraard niet gelijk te stellen aan een herhaling van de activiteiten van de opstellers. Een evaluatie dient immers binnen relatief beperkte tijd en kader te worden uitgevoerd. Idealiter zou men een breed oordeel willen verkrijgen van zoveel mogelijk deskundigen die zich over de kwaliteit van het model zouden kunnen uitspreken. Puur praktisch stuit dit echter op bezwaren, aangezien het onderzoeksonderwerp complexe (technische) materie betreft. Ook deskundigen zouden derhalve eerst het model goed op zich moeten kunnen laten inwerken voordat zij een totaaloordeel kunnen geven. Een dergelijke tijdsinvestering kan echter niet van de betrokkenen worden gevraagd.

Om die reden is een selectie gemaakt van informanten die ten eerste vanuit wetenschappelijke ervaring uitspraken konden doen over specifieke inhoudelijke aspecten van het model (bijvoorbeeld gezinsproblematiek, integratievraagstukken, problematiek van allochtonen, et cetera). Ten tweede betrof het gesprekspartners die informatie konden verstrekken over de werkwijze die in de praktijk wordt gehanteerd in civiel- en strafrechtelijke trajecten ten aanzien van jeugd.

Aan de geïnterviewden is (schriftelijk) een beknopt schematisch overzicht gegeven van de verklaringsrelaties die in de verschillende onderdelen van het model Jukebox-2 worden gelegd. Aan de hand daarvan is (met behulp van een interviewprotocol) gesproken over de plausibiliteit van de relaties en wanneer de betrokkene daarin inzicht had, over de werkwijze rondom civielrechtelijke en strafrechtelijke trajecten bij jeugdigen (vertegenwoordigers van politie en justitie). De interviews betreffen derhalve deelaspecten van het model Jukebox-2. De selectie van te interviewen personen is dan ook gemaakt op basis van onderdelen van het model waarover het onderzoeksteam nadere informatie wilde verkrijgen en niet op grond van hun specifieke kennis over en betrokkenheid bij het model Jukebox-2.

De methodologie die voor deze evaluatie is gekozen vormt een compromis tussen een diepgaande en een brede evaluatie. Een tweetal modeldeskundigen en het onderzoeksteam hebben het complete rapport van Huijbregts c.s. bestudeerd. Daaruit is een aantal kritische vraagpunten naar voren gekomen welke in hoofdstuk 3 worden beschreven.

Vervolgens zijn deze vraagpunten nader onderzocht aan de hand van literatuur en uitkomsten van gesprekken met praktijkdeskundigen en onderzoekers op specifieke inhoudelijke terreinen. De vraagpunten spitsten zich vooral toe op de interpretatie van bepaalde relaties in het model. Aangezien bleek dat deze zich ook voordeden in de gesprekken met deskundigen, is aan de hand van inzichten uit de literatuur verder gezocht naar informatie omtrent de verklaringsrelaties in het model Jukebox-2. Een tweede vraagpunt betrof de onafhankelijkheid van het civielrechtelijke en strafrechtelijke deel van het model. Bij gebrek aan cijfermatige gegevens (deze konden in het kader van het onderzoek niet worden achterhaald) is op dit punt informatie uit de gesprekken met praktijkdeskundigen gebruikt.

Op basis van de toegepaste methodiek is het niet mogelijk uitspraken te doen over *de mate* waarin het model Jukebox-2 voldoet aan de eisen van plausibiliteit en aannemelijkheid. Dit zou immers (zo

dit in wetenschappelijke zin mogelijk zou zijn) een representatief forum vergen van deskundigen die een oordeel over het model kunnen uitspreken. Voorts zou dit forum het model diepgaand hebben moeten kunnen bestuderen, hetgeen om praktische redenen onmogelijk was. Tot slot is de academische wereld in Nederland in die zin klein, dat al snel wordt gestuit op het probleem dat sommige van de deskundigen zelf nauw betrokken zijn geweest en bij de ontwikkeling van het te evalueren model of zich anderszins te zeer betrokken voelden bij het model of de opstellers daarvan. In het onderhavige onderzoek hebben enkele potentiële gesprekspartners om die redenen ook geen medewerking willen verlenen.

De evaluatie van het model Jukebox-2 komt derhalve voor rekening van het onderzoeksteam van IVA Tilburg, waarbij wij ons hebben gebaseerd op inzichten uit de literatuur enerzijds en van deskundigen anderzijds.

1.5 Leeswijzer

In het vervolg van dit rapport wordt allereerst het model Jukebox-2 beknopt en in 'lekertermen' geschetst (hoofdstuk 2). In hoofdstuk 3 wordt de (technische) opzet van het model beschouwd, zowel intrinsiek als in relatie tot het 'oude prognosemodel' voor sanctiecapaciteit. Hieruit worden tevens enkele vraagpunten afgeleid die in de vervolghoofdstukken nader aan de orde komen. Hoofdstuk 4 gaat vervolgens in op de inhoudelijke relaties die worden gelegd in het verklaringsmodel dat wordt toegepast in Jukebox-2. Hier komt de vraag aan de orde of de macrorelaties die in het model gevonden zijn plausibel zijn. In hoofdstuk 5 komt de afdoening aan de orde, waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan de relatie tussen het civiel- en strafrechtelijke deel van het model. Hoofdstuk 6 bevat de conclusies van het onderzoek.

In bijlage 1 is een overzicht gegeven van de geraadpleegde literatuur. Bijlage 2 geeft een overzicht van respondenten die in het kader van het onderzoek zijn geïnterviewd of die schriftelijk op het model hebben gereageerd. Bijlage 3, tot slot, geeft een overzicht van alle variabelen die in het kader van de ontwikkeling van het model door de opstellers van Jukebox-2 zijn getest.

Beschrijving van het model Jukebox-2

2.1 Inleiding

Het JustitieKetenmodel/jeugd, ook wel 'Jukebox-2' genoemd, is door het ministerie van Justitie ontwikkeld om beleidsneutrale prognoses te verschaffen met betrekking tot benodigde sanctiecapaciteit voor jeugdigen. Het model is de beoogde opvolger van een tijdreeksmodel dat tot op heden gebruikt werd om dergelijke voorspellingen te doen. Jukebox-2 is een model waarin door middel van verklarende variabelen, naast trends ook externe ontwikkelingen worden meegenomen en in die zin verschilt het van het genoemde tijdreeksmodel. Het nieuwe model bestaat uit twee hoofdonderdelen: een instroomdeel (oftewel verklaringsmodel) en een afdoeningsdeel. In deze paragraaf wordt het model Jukebox-2 beknopt beschreven. Op technische details wordt in dit rapport niet nader ingegaan. Daarvoor verwijzen wij naar het rapport van de opstellers van het model Jukebox-2 (Huijbregts e.a., 2001).

Kort samengevat zijn in Jukebox-2 twee modellen ontwikkeld: een lange-termijn structureel model waarin een verklaring wordt gegeven voor de absolute niveaus van de instroomintensiteit en een korte termijn model waarin jaarlijkse veranderingen in deze inten-

siteit worden verklaard uit veranderingen in verklarende variabelen (inclusief een evenwichtscorrectie voor de doorwerking van langetermijn effecten). In het lange termijn structurele model blijkt dat voor de verklaring van de instroom in het civielrechtelijke traject met name aantallen echtscheidingen, het landelijk gemiddeld inkomen en migratie een rol spelen. Naast het 'instroomdeel' omvat Jukebox-2 tevens een 'afdoeningsdeel'. We gaan op beide onderdelen nader in.

2.2 Instroom

In het 'verklaringsmodel' wordt de instroom van jeugdigen in civielrechtelijke en strafrechtelijke instellingen geprognoseerd. Met het model kunnen alternatieve toekomstscenario's worden doorgerekend op basis van verwachte ontwikkelingen in de gevonden verklarende variabelen. De instroom is in het model onderverdeeld in een civielrechtelijke en een strafrechtelijke instroom. Civielrechtelijke trajecten leiden tot 'onderzocht stellen' en voogdij; strafrechtelijke trajecten leiden eventueel tot gevangenisstraf. Het strafrechtelijke deel maakt nader onderscheid in drie typen delicten: eenvoudige diefstal, gekwalificeerde diefstal en geweldsdelicten¹. Hiernavolgend wordt een kort overzicht gegeven van beide groepen gemodelleerde variabelen; zowel voor het civielrechtelijke traject als het strafrechtelijke traject.

2.2.1 Het civielrechtelijke traject

Het verklaringsmodel in het civielrechtelijke traject is onderverdeeld in een instroom van aantallen 0-11 jarigen en een instroom

---

¹ Voor een vierde categorie delicten, de categorie 'overige delicten', kon geen verklaringsmodel worden ontwikkeld.

van 12-17 jarigen. De instroom in het civielrechtelijke traject, ofwel het aantal civielrechtelijke plaatsingen in jeugdinstellingen wordt in het model verklaard door de volgende vier variabelen:

- **Inkomen** Een toename van het landelijk gemiddelde inkomen leidt tot een afname van de instroom.
- **Migratie** Een toename van de immigratie plus verhuizingen leidt tot toename van de instroom.
- **Gescheiden ouders** Een toename van het totale aantal kinderen van gescheiden ouders leidt tot een afname van de instroom.
- **Trend** Een gedeelte van de instroom kan worden verklaard uit een autonome ontwikkeling van de instroom.

2.2.2 Het strafrechtelijke traject

De instroom in het strafrechtelijke traject valt uiteen in een drietal stromen. Voor elke instroom is een eigen analysemodel vervaardigd. Het gaat daarbij om geweldsdelicten, gekwalificeerde diefstal en eenvoudige diefstal. Elk model kent daarmee ook een eigen set van verklarende variabelen.

Geweldsdelicten

De strafrechtelijke instroom in justitiële jeugdvoorzieningen wegens geweldsdelicten wordt verklaard in het model door de volgende variabelen:

- **1^e generatie allochtonen** Een toename van het totale aantal 1^e generatie allochtonen leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens een geweldsdelict.

- **Pakkans** Een toename van de gemiddelde pakkans leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens een geweldsdelict.
- **2^e generatie allochtonen** Een toename van het totale aantal 2^e generatie allochtonen leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens een geweldsdelict.
- **Trend** Een gedeelte van de instroom van jeugdigen wegens een geweldsdelict kan worden verklaard de autonome ontwikkeling van de instroom (trend).

Gekwalificeerde diefstal

De strafrechtelijke instroom in justitiële jeugdvoorzieningen wegens gekwalificeerde diefstal wordt in het model verklaard door de volgende variabelen:

- **Gescheiden ouders** Een toename van het totale aantal kinderen van gescheiden ouders leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens gekwalificeerde diefstal.
- **Pakkans** Een toename van de gemiddelde pakkans leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens een gekwalificeerde diefstal.
- **Inkomen** Een toename van het landelijke gemiddelde inkomen leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens gekwalificeerde diefstal.
- **Trend** Een gedeelte van de instroom van jeugdigen wegens gekwalificeerde diefstal kan worden verklaard uit de autonome ontwikkeling van de instroom (trend).

Eenvoudige diefstal

De strafrechtelijke instroom in justitiële jeugdvoorzieningen wegens eenvoudige diefstal wordt in het model verklaard door drie variabelen

- Gescheiden ouders Een toename van het totale aantal kinderen van gescheiden ouders leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens eenvoudige diefstal
- Pakkans Een toename van de gemiddelde pakkans leidt tot een toename van de instroom van jeugdigen wegens eenvoudige diefstal
- Reorganisatie politie De reorganisatie van politie (1993-1995) heeft geleid tot een afname van de instroom van jeugdigen wegens eenvoudige diefstal

2.3 Het afdoeningsmodel

Als de toekomstige instroom bekend is kunnen plaatsingsmogelijkheden worden geprognoseerd op basis van de toekomstige bezetting en aanwezige capaciteit van inrichtingen.

2.3.1 Het civielrechtelijke traject

De civielrechtelijke bezetting van de inrichtingen is geprognoseerd op basis van een eenvoudig voorraad-stroom-model. Hierbij is de instroom geschat als een fractie van het aantal maatregelen van de kindbescherming van de afgelopen zeven jaren. Er wordt rekening gehouden met een vertraging die is gebaseerd op microonderzoek op het gebied van de achtergrond van jongeren die op een civielrechtelijke titel in een inrichting worden geplaatst en op de verblijfsduur in die inrichtingen.

2.3.2 Het strafrechtelijke traject

In het strafrechtelijke traject worden de sanctiecapaciteiten gebaseerd op prognoses van het aantal minderjarige verdachten. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt in halt-verwijzingen, taakstraffen, onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, preventieve hechtenis en plaatsingen in inrichtingen voor jeugdigen volgens de PIJ-maatregel.

Halt-verwijzingen

De prognose voor de benodigde Halt-capaciteit is gebaseerd op een trendanalyse van het aantal Halt-verwijzingen toegepast op het aantal in behandeling genomen zaken. Daarbij gaat het om eenvoudige diefstal, vernieling, gekwalificeerde diefstal, vuurwerk-delicten, openbare orde, geweld, overige misdrijven, en overtredingen. In de analyse wordt het aantal Halt-verwijzingen door de politie bepaald door de landelijke dekkingsgraad (gemeenten met Halt-buro), het aantal door de politie gehoorde verdachten van Halt-waardige delicten en de benuttingsgraad (de bereidheid van de politie om verdachten naar Halt te verwijzen). Daarnaast worden vuurwerkdelicten apart gemodelleerd en geprognosticeerd op basis van een autonome trend en een afname van het aantal verwijzingen voor niet-vuurwerk delicten.

Taakstraffen

De analyse van de aantallen taakstraffen voor minderjarigen is gebaseerd op een groeimodel met als belangrijkste variabelen: de benuttingsgraad (=het percentage verdachten dat een taakstraf krijgt) en de 'gewogen' som van minderjarige verdachten per delict (4% van de verdachten van eenvoudige diefstal kreeg in 1998 en taakstraf opgelegd; 27% van gekwalificeerde diefstal; 55% van geweld; overige verdachten 14%).

Het schattingsmodel is gebaseerd op de volgende 5 variabelen: de groeisnelheid, het omslagmoment van het oude jeugdstrafrecht, de toename van het omslagmoment vanwege het nieuwe jeugdstrafrecht, het capaciteitsplafond van het oude jeugdstrafrecht en de toename van het plafond vanwege het nieuwe jeugdstrafrecht.

Onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen

Het bepalen van het toekomstige celbeslag geschiedt op basis van het aantal vrijheidsstraffen voor minderjarigen en de gemiddelde duur van vrijheidsstraffen voor minderjarigen.

Het aantal vrijheidsstraffen voor minderjarigen wordt bepaald op basis van een lineair groeimodel gebaseerd op het aantal minderjarige verdachten minus het aantal taakstraffen voor minderjarigen voor een aantal jaren en voor een aantal delicten (eenvoudige diefstal, gekwalificeerde diefstal, geweld en overige delicten).

Voor het bepalen van de gemiddelde duur van vrijheidsstraffen voor minderjarigen wordt ook een lineair groeimodel gebruikt en worden de vier genoemde delicttypen onderscheiden.

Preventieve hechtenis

Bij de modellering van de preventieve hechtenissen gaat het om hechtenissen die niet leiden tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf in een jeugdinstelling. Het gaat dus om het celbeslag van het aantal "extra" preventieve hechtenissen. Een schatting van deze aantallen geschiedt op basis van het verschil tussen het aantal daadwerkelijk in preventieve hechtenis geplaatste verdachten en door de rechter uitgesproken onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen waaraan preventieve hechtenis vooraf ging (verminderd met het aantal zelfmelders en arrestanten).

De gemiddelde duur van de extra preventieve hechtenissen wordt bepaald door het celbeslag te delen door het aantal preventieve hechtenissen.

Het celbeslag van de extra preventieve hechtenissen wordt tenslotte bepaald door de som van het strafrechtelijk celbeslag in opvanginstellingen, het potentieel celbeslag van heenzendingen en niet ingewilligde plaatsingsverzoeken en het aantal politie- en hvb-cellen voor preventieve hechtenis van minderjarigen minus het celbeslag van vrijheidsstraffen voor minderjarigen.

PIJ-maatregel (Plaatsing in Instelling voor Jeugdigen)

De PIJ-maatregel, ingevoerd in 1995, is gemodelleerd als een voorraad-stroom-model. De PIJ-maatregel kan door de rechter worden

opgelegd voor de duur van twee jaar en kan twee maal verlengd worden (max. 6 jaar). Omdat jaargegevens te grofmazig zijn wordt er gewerkt met kwartaalcijfers.

In het model wordt de PIJ-benuttingsgraad van de instroom bepaald. Dit is het aantal opgelegde vrijheidsbenemende maatregelen gedeeld door de instroom bij het OM van de minderjarige verdachten van geweldsdelicten.

Beschouwing van de opzet van het model

3.1 Inleiding

De eerste stap van de evaluatie van het model Jukebox-2 wordt gevormd door een beschouwing van de wijze waarop het model is opgezet en de methodische keuzes die daarbij zijn gemaakt. In de tweede plaats wordt Jukebox-2 op hoofdlijnen vergeleken met het tijdreeksmodel dat tot op dit moment is gebruikt voor het maken van prognoses met betrekking tot de sanctiecapaciteit voor jeugdigen. Uit deze exercitie komen enerzijds enkele kanttekeningen naar voren bij de opzet van Jukebox-2 en anderzijds enkele vragen, die in de vervolghoofdstukken van het rapport nader zullen worden beschouwd.

Het is niet de bedoeling een systematische doorlichting van de technische kwaliteit van het model te maken, maar de belangrijkste aandachtspunten die de plausibiliteit van de relaties in het model bepalen voorop te stellen. Deze aandachtspunten hebben betrekking op het conceptuele kader dat ten grondslag ligt aan Jukebox-2, de specificatie van het model en de vergelijking met het 'oude' tijd-

reeksmodel. De beschrijving in deze paragraaf is, naast analyse door de onderzoekers en modeldeskundigen, gebaseerd op aandachtspunten die voortvloeiden uit de gesprekken met (praktijk-)deskundigen.

3.2 Conceptueel kader van het model

Het model Jukebox-2 is een macromodel. Dat betekent dat de omvang van de instroom in civielrechtelijke of strafrechtelijke trajecten wordt verklaard uit ontwikkelingen op een hoger niveau dan het gedrag van individuele personen.

Bij de ontwikkeling van het model Jukebox-2 is om te beginnen beschouwd welke variabelen, op basis van theoretisch en empirisch onderzoek risicofactoren vormen voor het ontstaan van gedragsproblemen en delinquent gedrag van jongeren. Mogelijke verklarende variabelen vallen uiteen in persoonskenmerken (kenmerken van het kind), kenmerken van de directe omgeving (gezin, opvoeding) en kenmerken van de maatschappij (Huijbregts e.a 2001, p. 25).

Huijbregts c.s. vermelden dat biologische factoren niet worden meegenomen, omdat deze in de tijd onvoldoende variëren. Een tweede restrictie is dat variabelen die een deel van het probleemgedrag vormen dat zij willen verklaren niet worden meegenomen. Spijbelen is een voorbeeld van een dergelijke variabele (idem, p. 27).

De opstellers van het model Jukebox-2 stappen na deze beschrijving over naar de keuze van de variabelen die in het verklaringsmodel worden opgenomen (demografische factoren en sociaal-economische factoren). Specifiek in het strafrechtelijke traject wordt nog een groep variabelen onderscheiden die verband houdt met politie en justitie.

In de rapportage worden echter twee zaken niet beschreven:

- Ten eerste hoe de gekozen verklarende variabelen worden afgeleid uit de relaties die op micro-niveau worden gelegd,

met andere woorden: welke zaken worden geacht te zijn geoperationaliseerd?

- Ten tweede op welk niveau de verklarende variabelen worden geduid, op micro- of op macroniveau? Zijn de verklaringen voor de veronderstelde relaties op macroniveau dezelfde als op micro-niveau en zo nee, wat is dan het verschil en hoe moet dit worden geïnterpreteerd?

We gaan op beide aspecten nader in.

Operationalisatie van variabelen

Huijbregts c.s. geven in tabel 4.1 (p. 25) een overzicht van mogelijke relevante variabelen voor de verklaring van opvoedingsproblematiek en jeugdcriminaliteit. Specifiek wordt vermeld dat de literatuurverkenning uitsluitend betrekking heeft op *micro-onderzoek*. De variabelen die vervolgens worden gekozen als mogelijke verklarende variabelen op *macroniveau* (1^e en 2^e generatie allochtonen, echtscheiding, migratie, werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, gemiddeld inkomen en inkomensongelijkheid) komen, uitgezonderd migratie, arbeidsongeschiktheid en inkomensongelijkheid, ook (ten dele) voor in de lijst van variabelen die op *micro-niveau* een rol spelen. Niet uitgelegd wordt naar welke relaties specifieke variabelen verwijzen.

Bijvoorbeeld bij de variabele 'migratie' levert dit een operationalisatieprobleem op. Deze variabele bestaat uit de som van de componenten 'immigratie in Nederland' en 'verhuisbewegingen binnen Nederland'. Hiermee lijken de auteurs te verwijzen naar de relatie op micro-niveau tussen probleemgedrag en 'veelvuldig verhuizen en wisselen van school'. Mogelijkerwijs wordt er een andere relatie mee bedoeld, maar een en ander wordt niet duidelijk beschreven in het rapport. De interpretatie van de inhoudelijke relaties binnen het model wordt daarmee bemoeilijkt.

Relaties op micro- en op macroniveau

De andere variabelen in het model komen voor in de lijst van relevante aspecten op micro-niveau, maar worden tevens als verklarende variabelen op macroniveau gehanteerd. Dit leidt eveneens tot interpretatieproblemen, ditmaal van een andere orde.

In het rapport (uitgezonderd voor het specifiek genoemde voorbeeld van echtscheiding op pagina 27) wordt niet beschreven naar welke inhoudelijk relaties de verklarende variabelen (op macroniveau) precies verwijzen. Wanneer er op het niveau van individuen of gezinnen (micro-niveau) een relatie tussen armoede en (bepaalde vormen van) criminaliteit is aangetoond, wil dit immers nog niet zeggen dat in samenlevingen die een lager welvaartsniveau hebben ook sprake is van meer criminaliteit (macroniveau).

De opstellers van het model Jukebox-2 constateren dit verschil tussen micro- en macrorelaties en geven aan dat 'het (hier) gepresenteerde model geen analyse levert van de individuele determinanten achter crimineel gedrag (op micro-niveau), maar is bedoeld om op macroniveau de maatschappelijke ontwikkelingen te schetsen die effect hebben op de ontwikkeling van jeugdproblematiek. Het is daarom mogelijk dat het effect van de verklarende variabelen anders is dan verwacht zou worden op basis van empirisch onderzoek naar individuele verschillen op micro-niveau' (Huijbregts e.a., 2001, p. 27).

Deze constatering neemt het conceptuele probleem echter niet weg, omdat de lezer in het ongewisse blijft over de vraag hoe de in het model Jukebox-2 genoemde variabelen en gevonden effecten moeten worden geïnterpreteerd. In het rapport ontstaat dan ook bij regelmaat verwarring over de wijze waarop bepaalde verbanden moeten worden geïnterpreteerd. Zo wordt bij echtscheiding enerzijds een relatie gelegd met mogelijke daders (immers: afkomstig uit probleemgezinnen), anderzijds wordt op het macroniveau gesteld dat echtscheidingen leiden tot meer auto's en huizen en meer afwezigheid, en aldus tot meer gelegenheid tot criminaliteit. Op deze wijze wordt het fenomeen echtscheiding op twee manieren van

belang geacht, hetgeen op zich klopt, maar uiteraard wordt de aangetroffen coëfficiënt als gevolg van deze door elkaar heen werkende verklaringgrondslagen moeilijk interpreteerbaar. De onderzoekers wijzen aan het eind van de analyse overigens ook zelf op dit punt (idem, p. 59). Hetzelfde doet zich voor bij de variabele 'inkomen' (idem, p. 56). Betreft het hier het hoge algemene welvaartsniveau, het (te lage?) inkomen van de crimineel of beide? De aard van de causale relaties wordt door Huijbregts e.a. niet systematisch beschreven.

Dit betekent overigens niet dat de gekozen variabelen op macroniveau geen relatie met jeugdcriminaliteit of probleemgedrag zouden kunnen hebben. Op basis van inzichten uit de literatuur over trends op macroniveau zou hier enerzijds meer over gezegd kunnen worden en anderzijds zou de keuze van bepaalde verklarende variabelen hiermee beter kunnen worden onderbouwd. Hierover is een veel literatuur beschikbaar, bijvoorbeeld over de mogelijke effecten van economische en maatschappelijke ontwikkelingen op vraagstukken van openbare orde en veiligheid (bijv. Gooren en Pranger, 1997, incl. uitgebreide literatuurverwijzing, publicaties van de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling, et cetera). Uiteraard verwijst dit materiaal niet altijd naar 'panklare' variabelen, maar die vertaalslag is dan ook bij uitstek voorbehouden aan de modelbouwer.

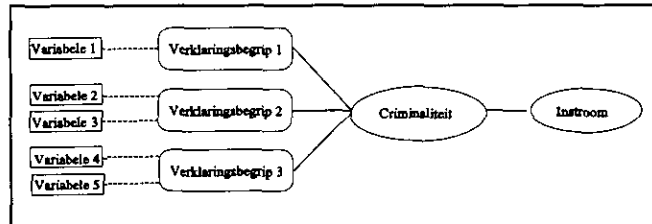
Nadere uitwerking van een conceptueel model

Het uitwerken van een conceptueel model om te kunnen komen tot een heldere en eenduidige interpretatie van de verklaringsrelaties in Jukebox-2 is een eerste punt waaraan meer aandacht zou kunnen worden besteed. Dit betekent het formuleren van causale verklaringshypothesen, om vervolgens aannemelijk te maken dat variabele x , y en/of z (al dan niet in samenhang) van de relevante begrippen goede operationalisaties vormen.

Nu lijkt het erop dat de verbanden die op micro-niveau worden gevonden, in het model ook op macroniveau worden beschouwd als directe, enkelvoudige verklaringsfactoren, zonder dat aandacht wordt besteed aan de vraag voor welk achterliggend fenomeen deze variabelen mogelijk staan. Zo'n achterliggend fenomeen kan bij-

voorbeeld 'sociale cohesie' zijn, of 'integratieproblematiek'. Inkomensongelijkheid, of migratie kunnen vervolgens weer variabelen zijn die deze respectievelijke begrippen (geheel of gedeeltelijk) representeren. In het volgende schema is dit inzichtelijk gemaakt.

Figuur 3.1: Verklaringsvariabelen als operationalisaties van verklaringsbegrippen.

Het ontbreken van een uitwerking van een conceptueel model heeft in de eerste plaats tot gevolg dat de interpretatie van de gevonden verbanden ernstig wordt bemoeilijkt. In de tweede plaats is de mogelijkheid aanwezig dat niet wordt voldaan aan een andere methodologische voorwaarde, namelijk *onafhankelijkheid*. Met andere woorden: is voldoende aannemelijk dat verklarende variabelen niet hetzelfde achterliggende fenomeen representeren, of dat zij anderszins met elkaar interfereren. Op deze aspecten wordt in het vervolg van het rapport teruggekomen.

3.3 Modelspecificatie

Uit de analyse van de opzet van het model komen voorts enkele aandachtspunten naar voren die verband houden met de wijze waarop het model is gespecificeerd en de gebruikte gegevens.

Om te beginnen veronderstelt de wijze waarop het model Jukebox-2 is gespecificeerd dat voldaan wordt aan twee belangrijke technische voorwaarden. Allereerst is dat *onafhankelijkheid* van het civiel-rechtelijke en strafrechtelijke traject. Ten tweede is dat *lineariteit*

van de toegepaste variabelen. Het is echter op voorhand de vraag of aan de assumptie van onafhankelijkheid wordt voldaan. Mogelijk vormt de instroom in civielrechtelijke trajecten een verklaring van de (in de tijd gezien) latere instroom in strafrechtelijke trajecten. Aan de hand van deze vraag is nadere informatie ingewonnen bij inhoudelijke deskundigen. In paragraaf 5 van dit rapport wordt daarop nader ingegaan.

In de tweede plaats is in het model Jukebox-2 uitgegaan van (log-)lineariteit van de verbanden. Dit veronderstelt echter weinig of geen samenhang (of terugkoppeling) tussen de verklarende variabelen onderling, of tussen afhankelijke en onafhankelijke variabelen. Een kritische blik op de naar verhouding buitengewoon hoge waarden van de mate van verklaarde variantie in de lange-termijn modellen (0,93 tot 0,99) leidt tot de vraag of er geen sprake is van problemen met betrekking tot de modelspecificatie. Aangezien het hier een methodologisch vraagstuk betreft dat buiten de reikwijdte van de evaluatie ligt gaan we op dit aspect niet nader in. In hoofdstuk 4 wordt echter teruggekomen op inhoudelijke vraagpunten met betrekking tot de verklarende variabelen in het model.

Tot slot kunnen enkele vragen worden gesteld met betrekking tot de gegevens die in Jukebox-2 zijn gebruikt. In het algemeen is men met betrekking tot data in modellen waarbij langdurige tijdreeksen worden toegepast, uiteraard sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende accurate gegevens. Dit vormt binnen het model Jukebox-2 eveneens een belangrijk knelpunt. De beschikbaarheid van gegevens is beperkt. In principe is uitgegaan van gegevens vanaf 1955. Voor sommige variabelen (1^e en 2^e generatie-allochtonen) die binnen het model een rol spelen bleken echter slechts gegevens vanaf 1990 beschikbaar en zijn schattingen gemaakt voor eerdere jaren. Met betrekking tot de afhankelijke (te verklaren) variabelen is gebruik gemaakt van cijfers van de politie, met uitzondering van geweldsdelicten. In dat onderdeel is gebruik gemaakt van gegevens van het Openbaar Ministerie (OM).

De opstellers van het model Jukebox-2 geven hiervoor als verklaring dat in principe de voorkeur gegeven wordt aan het gebruik van politiecijfers, omdat deze de relatie met criminaliteit het best representeren. Specifiek als het gaat om gegevens over geweldsdelicten vertoont de tijdreeks een opmerkelijke afwijking in het midden van de jaren negentig. Deze is waarschijnlijk te wijten aan registratie-effecten in de politiecijfers. OM-cijfers vertonen dit probleem in mindere mate, wat overigens niet betekent dat ze over de gehele linie betrouwbaarder zouden zijn. Eén van de geïnterviewden stelt bijvoorbeeld dat OM-cijfers bias vertonen naar specifieke doelgroepen, met name allochtonen.

Een keuze voor OM-cijfers valt echter te rechtvaardigen, met twee kanttekeningen. Ten eerste heeft de instabiliteit van de tijdreeks met betrekking tot de CBS-gegevens (politicijfers) een tijdelijk karakter gehad (met name het jaar 1996 springt eruit). Op termijn zullen de gevolgen van die instabiliteit waarschijnlijk minder groot worden, waardoor teruggekeerd kan worden naar politiecijfers. In de tweede plaats zou het goed zijn om het gevolg van het gebruik van politiecijfers en OM-cijfers inzichtelijk te maken: wat is het verschil voor de relaties in het model wanneer de ene of de andere gegevensbron wordt toegepast?

3.4 Jukebox-2 en het 'oude' tijdreeksmodel

Een volgende vraag is of een verklaringsmodel, zoals toegepast in Jukebox-2, betere prognoses oplevert dan een tijdreeksmodel, in casu het 'oude' prognosemodel voor sanctiecapaciteit. Huijbregts e.a. hebben in een vergelijkende analyse geconstateerd dat de voorspelde behoefte aan sanctiecapaciteit door Jukebox-2 soms beter en soms slechter wordt geprognoseerd dan door het oude model. In het algemeen kan worden gesteld dat een verklaringsmodel te prefereren valt boven een tijdreeksmodel. Een verklaringsmodel biedt additioneel aan een tijdreeksmodel dat verschuivingen in omgevingsfactoren worden meegewogen in het bepalen van de prognoses. Met andere woorden: de voorspelkracht wordt groter naarmate

de verklarende variabelen directer worden beïnvloed door (of flexibeler reageren op) de voor criminaliteit en probleemgedrag relevante maatschappelijke processen. Een verklaringsmodel heeft in principe het voordeel boven een tijdreeksmodel dat het tevens beleidsmatige aspecten kan modelleren. Een verklaringsmodel heeft daarnaast de functie om verklaringsrelaties beter inzichtelijk te maken en maakt beleidsmakers derhalve gevoelig voor het effect dat bepaalde maatregelen kunnen hebben.

Om deze meerwaarde te kunnen bieden dient het model eenduidig en (liefst) eenvoudig interpreteerbaar te zijn. Op die punten behoeft Jukebox-2 aandacht, zo werd in de vorige paragrafen uiteengezet. Het model heeft ook als nadeel dat er voor beleidsmakers weinig 'stuurbare' variabelen in zijn opgenomen. Variabelen zoals bijvoorbeeld de toedeling van menskracht of middelen aan politie of justitie die de mogelijkheid bieden tot beleidsmatige variatie, blijken in het model Jukebox-2 niet significant (zie bijlage 3). Op dit moment kan dan ook (nog) niet worden gesteld dat Jukebox-2 in als verklaringsmodel op alle punten meerwaarde biedt in vergelijking met het oude model.

De verklarende variabelen nader beschouwd

4.1 Inleiding

Jukebox-2 onderscheidt, zoals beschreven in hoofdstuk 2, afzonderlijke verklaringsmodellen voor het civielrechtelijke en strafrechtelijke traject. Binnen het laatstgenoemde traject wordt nader onderscheid gemaakt in drie typen delicten: geweldsdelicten, gekwalificeerde diefstal en eenvoudige diefstal. Invloedsfactoren die binnen het model een rol spelen zijn pakkans, migratie, inkomen, 1^e en 2^e generatie-allochtonen, echtscheiding en de reorganisatie van de politie. In dit hoofdstuk komt de vraag aan de orde welke effecten deze verklaringsvariabelen hebben binnen de respectievelijke onderdelen van het model Jukebox-2 en hoe de gevonden relaties op macroniveau kunnen worden geduid.

In de criminologie is een veelheid aan theorieën ontwikkeld welke crimineel gedrag proberen te verklaren. Op hoofdlijnen kan onderscheid worden gemaakt in theorieën die uitgaan van omgevingsfactoren, van de persoonlijkheid of persoonlijkheidsontwikkeling van individuen en van biologische of genetische factoren. Sociolo-

gische theorieën (strain-theorie, differentiële associatietheorie, bindingentheorie) bieden op macroniveau aanknopingspunten. Voor een ander deel kan echter een beroep worden gedaan op andere literatuur waarin wordt ingegaan op verbanden tussen maatschappelijke ontwikkelingen (economisch, sociaal) en ontwikkelingen in criminaliteit of probleemgedrag. Dit deel van het onderzoek is gebaseerd op een inventarisatie van inzichten in de literatuur en op interviews met een beperkt aantal wetenschappelijk deskundigen. Zij hebben een reactie gegeven op de individuele verklaringsrelaties binnen het model, vanuit specifieke deskundigheid.

4.2 De variabele 'gemiddeld inkomen'

In het model Jukebox-2 speelt de variabele 'inkomen' een rol in zowel het civielrechtelijke als het strafrechtelijke traject, in het laatste geval specifiek als het gaat om gekwalificeerde diefstal. Civielrechtelijk leidt een toename van het gemiddeld inkomen tot een afname van de instroom van jeugdigen. Strafrechtelijk leidt een toename van het gemiddeld inkomen daarentegen tot een toename van de instroom. Deze variabele heeft derhalve een 'dubbelrol' in het model.

Een vraag die kan worden gesteld is op welk niveau de variabele 'gemiddeld inkomen' moet worden geïnterpreteerd: op micro- of op macroniveau. Gaat het hier om het algemene welvaartsniveau in de samenleving of om het (lage) inkomen van de gemiddelde criminele jongere? Zeker gegeven de wisselende richting van het effect dat deze variabele uitoefent is de interpretatie ingewikkeld.

4.2.1 Inzichten omtrent het effect van de variabele 'gemiddeld inkomen' op criminaliteit¹

Aan de hand van de strain-theorie kan worden verondersteld dat een toename van het gemiddeld inkomen leidt tot een gemiddelde afname van stressoren, voor zover die gerelateerd zijn aan inkomen of materiële welvaart. Op micro-niveau kan een vergelijkbare relatie worden verondersteld. Een toename van het (gezins-)inkomen vermindert stressoren binnen het gezin, of bij een individuele dader, die te maken hebben met gebrek aan financiële middelen.

Echter, in samenhang met welvaarts-groei en toename van het gemiddeld inkomen kunnen zich ook ontwikkelingen voordoen die juist een toename van stressoren kunnen betekenen. Allereerst hoeft de toenemende welvaart niet evenredig verdeeld te zijn over alle bevolkingsgroepen. Allochtonen, ongeschoolden en vrouwen zijn op de arbeidsmarkt bijvoorbeeld nog altijd ondervertegenwoordigd (Gooren en Pranger, 1997). Economische groei kan derhalve ook een scherpere tweedeling in de samenleving tot gevolg hebben. In Nederland speelt volgens de gangbare inzichten een tweedeling in de maatschappij niet zo'n grote rol (Bovenkerk, citaat in Van San, 1998) als verklaring voor criminaliteit. Een tweede gevolg, waarover men zich in de Nederlandse literatuur meer zorgen lijkt te maken (o.a. RMO, 1998), is de afname van sociale cohesie en sterkte van bindingen die het gevolg zou kunnen zijn van toenemende flexibilisering van arbeid en het ontstaan van een '24-uurseconomie'. Ook die ontwikkeling zou kunnen leiden tot een toename van criminaliteit. Op basis van de gelegenheidstheorie zou tevens kunnen worden verondersteld dat met een toename van het gemiddeld inkomen ook de gelegenheid voor criminaliteit toeneemt, aangezien de hoeveelheid aantrekkelijke of duurdere goederen toeneemt. Een

---

1 In dit hoofdstuk wordt er van uitgegaan dat de relatie tussen het aantal gehoorde verdachten en de plaatsingen in een jeugdinrichting constant is, zodat de relaties in het verklaringsmodel kunnen worden opgevat als effecten op de hoeveelheid gepleegde delicten.

24-uurseconomie betekent tevens langere openingstijden van winkels, openstelling in de avonduren, et cetera, waardoor ook hier de gelegenheid voor specifieke vormen van criminaliteit toeneemt.

Aan de hand van empirisch onderzoek kan op macroniveau niet worden beoordeeld welke van deze beide effecten doorslaggevend is. Uit onderzoek onder jongeren die verblijven in het Forensisch-Orthopedagogisch Centrum 'De Kolckemate' in Zutphen (een civielrechtelijke inrichting) blijkt dat slechts 4 procent van de jeugdigen de financiële situatie van het gezin slecht of zeer slecht noemt, terwijl die situatie door 52 procent als goed of zeer goed wordt benoemd (Hillmer e.a., 2000). Het is derhalve de vraag of het veronderstelde effect op micro-niveau zich in Nederland in sterke mate voordoet: slechts een relatief klein percentage daders kan de financiële situatie van het gezin als reden voor crimineel gedrag aanvoeren.

In het verlengde daarvan kan worden geconstateerd dat de variabele 'gemiddeld inkomen' niet specifiek naar jeugd verwijst. Zeker voor jongeren die niet zelfstandig wonen geldt dat veranderingen in het gezinsinkomen nog niet direct invloed hoeven te hebben op de jeugdige zelf, tenzij het om een zeer radicale verandering gaat. De ouders hoeven immers de financiële situatie van het gezin niet te laten doorwegen naar hun kinderen. Zeker de jongere delinquenten hebben mogelijk geen objectieve kennis van de inkomsten of schulden van de ouders, terwijl zij in materieel opzicht niets tekort hoeven te zijn gekomen (Hillmer e.a., 2000).

Met name na een echtscheiding kan zich wel een merkbare (en radicale) financiële verandering voordoen, wanneer het hoofdinkomen van het gezin wegvalt (bijvoorbeeld wanneer een niet- of part-time werkende vrouw achterblijft met de kinderen en (mede) afhankelijk wordt van een uitkering). Dit effect zal waarschijnlijk echter eveneens een rol spelen in het model middels de variabele 'echtscheiding'.

4.2.2 Gemiddeld inkomen als verklaringsvariabele

Zoals reeds aan het begin van dit hoofdstuk werd geconstateerd is de interpretatie van de variabele 'gemiddeld inkomen' niet eenvoudig. Vastgesteld kan echter worden dat de variabele in het model primair op het macro-aggregatieniveau beoordeeld moet worden. 'Gemiddeld inkomen' verwijst immers niet direct naar het gemiddeld inkomen van de jeugdigen, maar naar een factor als '*algemeen welvaartsniveau*'. Enerzijds kan worden verwacht dat het meest directe effect van toenemende welvaart (onder voorwaarde dat die relatief evenredig is gespreid, wat in Nederland het geval lijkt te zijn), een gemiddelde afname van financiële problemen betekent die aanleiding kunnen geven tot stressoren, die op hun beurt weer kunnen leiden tot een toename van criminaliteit. Deze relatie is conform hetgeen met betrekking tot het civielrechtelijke traject wordt gevonden in het model Jukebox-2.

Anderzijds kan worden verwacht dat de wijze waarop de toename van het algemene welvaartsniveau gestalte krijgt op zichzelf een aantal negatieve ontwikkelingen tot gevolg heeft, waarvan afname van *sociale cohesie* in de samenleving en toenemende gelegenheid tot het plegen van criminaliteit de belangrijkste zijn. Het effect dat een toename van het gemiddelde inkomen leidt tot een toename van de instroom inzake gekwalificeerde diefstal zou dit effect kunnen verklaren. Een dergelijk verband zou dan echter ook bij andere onderdelen van het model worden verwacht, met name bij eenvoudige diefstal (in relatie tot toename van gelegenheid).

Op zichzelf kan dus worden geconcludeerd dat voor de verschillende richtingen van effect die de variabele 'gemiddeld inkomen', opgevat als een variabele die op macroniveau verwijst naar 'materiële welvaart', vertoont, theoretische verklaringen kunnen worden gevonden. Echter, het verschil in richting geeft ook aanleiding om te (blijven) zoeken naar variabelen die het positieve effect (op de instroom van gekwalificeerde diefstal), danwel het negatieve effect (in het civielrechtelijke traject) beter modelleren.

Dit betekent dat variabelen zouden moeten worden gevonden die een operationalisatie vormen voor een afname van sociale cohesie of toename van gelegenheid. Mogelijke variabelen als inkomensongelijkheid, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid zijn in dat verband reeds getest door de opstellers van Jukebox-2, maar blijken niet significant. De variabele inkomensongelijkheid zou in Nederland bijvoorbeeld te weinig differentiëren om voldoende verklaringskracht te genereren, zo wordt door één van de geïnterviewden geopperd. In Amerikaans onderzoek speelt deze variabele doorgaans wel een rol in dit opzicht. Een andere suggestie is variabelen te zoeken die directer verwijzen naar de financiële positie van de jongeren zelf (of indien mogelijk de variabele 'gemiddeld inkomen' daarvoor te corrigeren).

4.3 Echtscheiding

De variabele 'echtscheiding' (voor zover daarbij kinderen waren betrokken) heeft in het model Jukebox-2 eveneens een dubbelrol. In het civielrechtelijke traject heeft een toename van het aantal echtscheidingen een negatief effect op de instroom (meer echtscheidingen = minder instroom). In het strafrechtelijke traject vertoont echtscheiding een positief effect op eenvoudige diefstal en gekwalificeerde diefstal (meer echtscheidingen = meer instroom vanwege diefstal).

4.3.1 Inzichten omtrent het effect van echtscheiding op criminaliteit

Op macroniveau kan de variabele 'echtscheiding' verwijzen naar een toename van gelegenheid. Er zijn bijvoorbeeld meer auto's, meer huizen, et cetera, die gemiddeld genomen ook langer onbeheerd zijn. De belangrijkste verklaringskracht voor deze variabele wordt in het model Jukebox-2 echter gezocht op micro-niveau. Aangenomen wordt dat echtscheiding een proxy vormt voor pro-

blemen binnen het gezin en de relatie tussen de gezinsleden zodat sprake zou kunnen zijn van een zelfstandig effect op daders (Huijbregts e.a., 2001).

Het effect van echtscheiding op criminaliteit is wetenschappelijk niet eenvoudig te duiden. In het algemeen wordt er vanuit gegaan dat een echtscheiding een ingrijpende gebeurtenis is die voor de kinderen negatieve gevolgen heeft. Met name de bindingen-theorie (Hirschi, 1969) speelt in dit verband een belangrijke rol. Echtscheiding van de ouders kan in het licht van deze theorie vooral worden beschouwd als een factor die de bindingen en cohesie binnen een samenleving op macroniveau onder druk zet. Het ontbreken van een vader- of moeder-figuur, loyaliteitsconflicten van de kinderen tussen de ouders, et cetera, kunnen tevens stressoren vormen die in het licht van de strain-theorie een relatie met probleem- of crimineel gedrag kunnen impliceren. De gelegenheidstheorie is reeds door de auteurs van het model Jukebox-2 aangestipt. De theoretische inzichten omtrent echtscheiding verwijzen derhalve overwegend naar de relatie die in het model Jukebox-2 wordt gevonden inzake vermogensdelicten: een toename van echtscheidingen impliceert een toename van de instroom.

In het civielrechtelijke traject heeft echtscheiding echter een omgekeerd effect. Een toename van het aantal echtscheidingen leidt hier juist tot een afname van de instroom. Theoretisch is dit effect als volgt te duiden. Op micro-niveau zou kunnen worden verondersteld dat bepaalde stressoren (ruzie tussen de ouders, niet langer geconfronteerd worden met één van de ouders die zelf probleemgedrag vertoont, et cetera.) na echtscheiding een minder grote rol spelen. Een problematische relatie (al dan niet voorafgaand aan een echtscheiding) tussen de ouders levert voor de kinderen problemen op. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat negatieve, vijandige interacties tussen de ouders samenhangen met externaliserend gedrag van kinderen (Fainsilber Katz en Gottman, 1983).

Empirisch wordt echtscheiding op micro-niveau eveneens als een factor van betekenis beschouwd in de achtergrond van de jongeren die zich in detentie bevinden (Tilanus, 1999, Hillmer e.a., 2000, Van der Heiden-Attema en Bol, 2000). Uit onderzoek onder delinquente jongeren bleek bijvoorbeeld dat in bijna drie van de vijf gevallen de natuurlijke ouders van de jongere gescheiden waren (Van der Heiden-Attema en Bol, 2000, p. 35). Opvallend is echter dat echtscheiding doorgaans niet zelfstandig wordt genoemd, maar in combinatie met problemen van de ouders zelf, hun buitenlandse afkomst, alcohol- en drugsgebruik, mishandeling, psychische en financiële problemen alsmede met een inconsequente of lakse opvoeding (Hillmer, 2000). Op basis van de achtergrond van jongeren die instromen in residentiële hulpverleningsinstellingen (civielrechtelijk traject) wordt een relatie gelegd met onder andere 'meer emotionele stoornissen van zowel de vader als de moeder, slechte onderlinge relaties tussen de ouders, incestueuze relaties' en wordt voorts geconstateerd dat deze problematiek in de afgelopen periode is toegenomen (Tilanus, 1999). Ook andere studies noemen een samenhang met (psychische) gezondheidsproblemen van ouders, problemen tussen de ouders, geweld binnen het gezin, verwaarlozing of weinig toezicht (van der Heiden-Attema en Bol, 2000). Niet zozeer de echtscheiding op zichzelf lijkt derhalve een doorslag-gevende factor te zijn, alswel een combinatie van problemen waarvan echtscheiding slechts één uitingsvorm is. Het is derhalve de vraag of het 'macro effect' van echtscheiding hetzelfde is als het 'micro-effect'.

Echtscheiding kan in de tweede plaats niet als een invloedsfactor op zichzelf beschouwd worden: het gaat daarentegen primair om de verschil situatie voor en na de scheiding, specifiek voor de kinderen. Er kan sprake zijn van een situatie die zich ten goede keert, zoals hiervoor beschreven, wanneer de veroorzaker van de problemen binnen de gezinsrelatie (grotendeels) verdwijnt. De omstandigheden voor de kinderen kunnen zich echter ook in negatieve zin keren na een echtscheiding. Eén van de echtelieden kan ook in een relatief harmonieuze situatie (plotseling) besluiten de relatie te beëindigen.

In dat geval is het heel goed mogelijk dat een echtscheiding ingrijpende gevolgen heeft voor de financiële situatie van de achterblijvende ouder met kinderen, zoals in de vorige paragraaf reeds werd aangestipt. Op basis van criminologische theorie zou in zo'n geval juist een negatieve ontwikkeling in het gedrag van de kinderen verwacht mogen worden.

Ten derde kan empirisch worden vastgesteld dat een belangrijk deel van de populatie van de justitiële inrichtingen voor jeugdigen bestaat uit jongeren van allochtone afkomst. Dit aandeel is in de loop der jaren sterk toegenomen. Civielrechtelijk gaat het om gemiddeld 20 procent, in de categorie van 16 en 17-jarigen zelfs 40 procent van de populatie. In de justitiële behandelingsinrichtingen is gemiddeld 50 procent van de jongeren van niet-Nederlandse afkomst (Boendermaker, 1995). Scheidingscijfers liggen binnen sommige groepen allochtonen echter aanzienlijk lager dan gemiddeld, met name in de 'traditionele' groepen zoals Turken en Marokkanen (Spapens en van Wersch, 2000b, Dronkers, 2001), terwijl onder Surinamers en Antillianen relatief vaker matrifocale gezinnen voorkomen (van San, 1998). Het is derhalve de vraag of echtscheiding een 'normaal' verdeelde variabele is over alle bevolkingsgroepen. Dit speelt te meer een rol daar een belangrijk deel van de jongeren die in detentie verblijven van allochtone afkomst is, zoals in de volgende paragraaf wordt uiteengezet.

4.3.2 Echtscheiding als verklaringsvariabele

De variabele 'echtscheiding' vervult binnen het Jukebox-2 model een dubbelrol. Enerzijds heeft zij een negatief effect op het civielrechtelijke traject (meer echtscheidingen = minder instroom), anderzijds een positief effect op eenvoudige en gekwalificeerde diefstal in het strafrechtelijke traject (meer echtscheidingen = meer instroom).

Op basis van wetenschappelijke theorie zou men op micro-niveau verwachten dat een toename van het aantal echtscheidingen leidt tot een toename van delinquentie. Dit uitgangspunt wordt gedeeld door vrijwel alle geïnterviewden die hierover uitspraken hebben gedaan. De verklaringskracht van 'echtscheiding' lijkt echter vooral te worden bepaald door de samenhang die de variabele lijkt te hebben met andere (multi-)problematiek binnen het gezin.

De verklarende rol van de variabele 'echtscheiding' voor criminaliteit en instroom wordt binnen het model Jukebox-2 ten eerste beperkt doordat deze niet in alle gevallen een goede proxy vormt voor bredere problematiek binnen het gezin, die zwaarwegend lijkt te zijn. Echtscheiding moet in de eerste plaats worden beschouwd als proxy voor een niet-stabiele opvoedingssituatie, zo wordt door één van de respondenten gesteld.

Wanneer problematische relaties binnen het gezin zouden kunnen worden gemodelleerd in plaats van 'echtscheiding' zou dit probleem kunnen worden ondervangen, omdat deze zowel bij allochtone als autochtone jongeren een belangrijke rol spelen. Weinig aandacht, afwezigheid van de vader, fysiek straffen, drankgebruik vader, repressief opvoedingsregime worden zowel bij allochtone als autochtone (ex-)delinquenten als overeenkomstige factoren gevonden (Beke e.a., 1998).

4.4 Migratie

De variabele 'migratie' heeft in het model jukebox-2 een positief effect binnen het civielrechtelijk traject (toename van migratie = toename civielrechtelijke instroom). Migratie wordt in het model gedefinieerd als de som van de immigratie in Nederland en het totaal van de binnenlandse verhuisbewegingen.

4.4.1 Inzichten omtrent het effect van de variabele 'migratie' op criminaliteit

De variabele migratie is binnen het model Jukebox-2 conceptueel op twee manieren te duiden. Allereerst gaat het om de instroom van nieuwkomers in Nederland, anderzijds om de binnenlandse verhuizingen. Het aantal binnenlandse verhuizingen is groter dan het aantal nieuwkomers, dus de invloed van beide aspecten is niet geheel vergelijkbaar: het totaal aantal verhuisbewegingen is bij de duiding van deze variabele het meest van belang.

Het is de vraag hoe de verklarende waarde van deze variabele binnen het model moet worden geduid. Zij lijkt voor een deel te verwijzen naar de verhuisbewegingen (overigens in de desbetreffende literatuur veelal in verband gebracht met wisselen van school) die op micro-niveau het gevolg zijn van problematisch gedrag van een jeugdige of algemenere problemen binnen een gezin die leiden tot een grotere verhuisneiging. De opstellers van het model Jukebox-2 gaan op zo'n mogelijke verklaring op microniveau echter niet nader in. Welke conceptuele overwegingen ten grondslag lagen aan de keuze om de totale immigratie in Nederland hierbij op te tellen wordt niet beschreven. Immigratie impliceert weliswaar een verhuizing (uit het buitenland naar Nederland), maar de vraag is of de achtergronden daarvan op één lijn kunnen worden gesteld met die van binnenlandse verhuizingen.

Of verhuizing een goede operationalisatie vormt van mobiliteit die samenhangt met problematisch gedrag is tevens discutabel. Op macroniveau zijn tal van interfererende variabelen denkbaar. Het tempo waarin nieuwbouw plaatsvindt speelt bijvoorbeeld een grote rol. In de gemeente Tilburg is bijvoorbeeld in de afgelopen tien jaar een nieuw stadsdeel verrezen waarin op dit moment ruim 40.000 mensen wonen. Een belangrijk deel daarvan heeft elders in de stad of regio een huur- of koopwoning achtergelaten, waarin nieuwe bewoners zijn getrokken. Een groot aantal verhuisbewegingen derhalve, maar zonder dat een relatie met criminaliteit aanwezig

kan worden geacht. Ook de economische voorspoed in de afgelopen jaren vormde voor velen de aanleiding te gaan verhuizen naar een nieuwe woning, hetgeen eveneens lastig in verband te brengen valt met probleemgedrag. Het zijn slechts twee voorbeelden van verklaringen voor verhuisbewegingen die op macroniveau het effect van probleemgedrag verre overtreffen.

Immigratie is als variabele van een andere orde dan binnenlandse migratie. Een vestiging in Nederland levert uiteraard de nodige problemen op voor nieuwkomers, vanwege cultuurverschillen of andere aspecten. Niet de verhuisbeweging lijkt daarbij echter van doorslaggevend belang, maar veeleer de integratieproblematiek die eruit voortvloeit. Een vraag is ook in hoeverre het begrip 'immigratie' in de loop der jaren naar categorieën immigranten met een vergelijkbare achtergrond verwijst. Dit lijkt nauwelijks het geval (Dronkers, 2001). Overigens is de associatie van nieuwkomers met criminaliteit in dat verband van alle tijden, maar dit lijkt eerder te verwijzen naar integratieproblematiek (strain-factoren) dan naar de allochtone afkomst op zich.

De achtergrond van immigranten verschilt ook hemelsbreed over de jaren. In de jaren vijftig ging het met name om nieuwkomers uit het voormalige Nederlands-Indië, die voor een belangrijk deel goed opgeleid waren en vloeiend Nederlands spraken. Met uitzondering van de Molukkers heeft de integratie van deze groep niet of nauwelijks problemen opgeleverd. In de jaren zestig tot en met tachtig betrof het Turken en Marokkanen waarbij op sommige plaatsen sprake is van grote problemen (1^e generatie) en incidenten (2^e generatie), maar waarbij zich gemiddeld genomen mede onder invloed van de gunstige economische ontwikkelingen in de afgelopen jaren ook veel positieve ontwikkelingen voordoen. Met name de groep die op latere leeftijd naar Nederland is gekomen, die een lage opleiding en slechte taalbeheersing heeft vormt in het licht van integratievraagstukken een probleemcategorie.

In de jaren negentig is de aard van immigratie wederom van karakter veranderd. In de laatste jaren wordt de grootste instroom gevormd door vluchtelingen (asielzoekers) uit conflictgebieden. Het gaat bijvoorbeeld om mensen uit voormalig Joegoslavië, Irak, Iran,

Somalië, et cetera. Hoewel deze groepen ook specifieke problemen kennen (bijvoorbeeld een gemiddeld grotere mate van psychische problematiek), zijn de kenmerken van deze recentere nieuwkomers wederom sterk afwijkend van die van eerdere groepen migranten; zij beschikken volgens één van de geïnterviewden gemiddeld genomen bijvoorbeeld over een veel hoger opleidingsniveau welke ook veel beter aansluit bij de Nederlandse arbeidsmarkt.

Tot slot kan beargumenteerd worden dat de variabelen verhuizing en echtscheiding mogelijk beide verwijzen naar gezinsproblematiek. Enerzijds kan worden gesteld dat een verhuizing het gevolg kan zijn van probleemgedrag binnen het gezin, bijvoorbeeld wanneer deze gedwongen wordt uitgezet uit de woning. Dit komt in Nederland echter relatief weinig voor. Gebruikelijker is dat burens of omwonenden die in ernstige mate last hebben van het probleemgezin zelf verhuizen. Een dergelijke stap zet men echter niet zo maar: het is derhalve sterk de vraag welk deel van het totale aantal verhuizingen deze achtergrond heeft.

Een samenhang met echtscheiding speelt wellicht een belangrijker rol. Problematische of conflictueuze gezinsrelaties kunnen immers leiden tot echtscheiding, welke een verhuizing van één van beide partijen tot gevolg heeft. Ook tussen de aspecten immigratie in Nederland en 1e generatie allochtonen bestaat conceptuele overlap.

4.4.2 Migratie als verklaringsvariabele

De variabele migratie is binnen het model Jukebox-2 moeilijk interpreteerbaar. Op de vraag hoe deze variabele conceptueel moet worden geduid wordt door de opstellers van het model Jukebox-2 niet ingegaan. Voorts is het de vraag of de beide onderdelen van de variabele, immigratie en binnenlandse verhuisbewegingen' conceptueel naar hetzelfde fenomeen verwijzen.

Ten aanzien van immigratie kan worden verwacht dat deze variabele verwijst naar integratieproblematiek, die vooral voor specifieke groepen nieuwkomers van belang is. Wanneer hiervan een effect op

probleemgedrag en/of jeugdcriminaliteit wordt verwacht is dit theoretisch verdedigbaar.

Het effect van verhuisbewegingen op criminaliteit is minder goed te duiden. De desbetreffende literatuur onderscheidt op micro-niveau weliswaar een verband tussen mobiliteit (verhuizen, wisselen van school) en probleemgedrag, maar er zijn ook twijfels (Heiden-Attema en Bol, 2000). Op macroniveau is het twijfelachtig of van verhuisbewegingen in algemene zin een verband met criminaliteit mag worden verwacht. Tot slot vertoont immigratie wellicht overlap met andere variabelen in het model Jukebox-2, specifiek met de variabele 1^e generatie allochtonen, waarvan op macroniveau mag worden verwacht dat deze voor een deel naar vergelijkbare integratieproblematiek verwijst. Ook tussen verhuisbewegingen en echtscheiding kan mogelijke overlap worden beargumenteerd.

Geconcludeerd moet worden dat de variabele 'migratie' in de huidige vorm leidt tot interpretatieproblemen en conceptuele problemen.

4.5 Eerste en tweede-generatie allochtonen

De variabelen '1^e generatie allochtonen' en '2^e generatie-allochtonen' vertonen in het model jukebox-2 respectievelijk een positief effect op de instroom in het strafrechtelijke traject, in het submodel met betrekking tot geweldsdelicten (toename aandeel 1^e en met name 2^e generatie-allochtonen = toename instroom vanwege geweldsdelicten). Deze variabelen worden in het rapport Jukebox-2 als volgt geoperationaliseerd:

- 1e generatie allochtonen, betreft kinderen die in het buitenland geboren zijn.
- 2e generatie allochtonen, betreft kinderen die in Nederland geboren zijn, maar waarvan minstens één ouder in het buitenland geboren is. Het betreft in beide gevallen allochtonen uit niet-westerse (arme) landen.

Met betrekking tot deze variabelen zijn tijdreeksen beschikbaar vanaf 1990. Voor de voorgaande jaren (vanaf 1955) zijn schattingen gemaakt (Huijbregts e.a., 2001).

4.5.1 Inzichten omtrent het effect van de variabelen '1^e en 2^e-generatie allochtonen' op criminaliteit

De aanwezigheid van allochtone groeperingen in de samenleving kan op diverse manieren worden geduid in relatie tot criminaliteit. In de eerste plaats kan aan de hand van de differentiële associatietheorie worden verondersteld dat door middel van migratie allochtone groeperingen in een samenleving terechtkomen waarbij sprake is van normen en waarden, die afwijken van hetgeen gangbaar is. Bijzonder sterk lijkt deze veronderstelling echter niet. Normen ten aanzien van bijvoorbeeld vermogenscriminaliteit of gewelddadig gedrag zijn in hoge mate universeel en lijken derhalve weinig te verschillen tussen culturen (Spapens en van Wersch, 2000a)². Wel zijn er aanwijzingen dat 'opvoedingsculturen' kunnen verschillen (Beke, e.a., 1998), maar ook daarvan kan geen directe relatie met criminaliteit worden afgeleid. De strain-theorie biedt in dit verband wellicht betere aanknopingspunten. Vanuit deze theorie gereedeneerd leidt het nieuwkomerschap tot allerlei stressoren (achtergestelde economische positie, aanpassingsproblematiek, discriminatie, et cetera.) die een grotere mate van crimineel gedrag kunnen verklaren (van Gemert, 1998). Ook vanuit de controltheorie en de labellingtheorie zijn mogelijke verklaringen te benoemen, bijvoorbeeld dat gebruikelijke controlemechanismen in een maatschappij op nieuwkomers pas na enige tijd 'vat' krijgen, of een bepaalde

---

2 Waarbij uiteraard wel de vraag van belang is of deze normen binnen de groep op dezelfde wijze worden gehanteerd als tegen 'buitenstaanders'. Onder de grootste allochtone groepen lijkt echter grosso modo geen sprake van een 'wij' tegen 'hen' gevoel. Voor zeer specifieke groeperingen zou dat overigens wel kunnen gelden, bijvoorbeeld voor woonwagenbewoners (zie voor dat laatste bijvoorbeeld Khonraad, 2000).

'aanpassingsperiode' vergen. 'Labelling' kan daarvan een onderdeel vormen in de zin van de relatief grotere aandacht die bepaalde etnische groeperingen kortere of langere tijd van de opsporingsautoriteiten krijgen.

Empirisch is enerzijds ondersteuning te vinden voor de relaties die binnen het model 'jukebox-2' worden gevonden, maar zijn er anderzijds de nodige kanttekeningen te plaatsen. Ondersteuning kan worden gevonden in het feit dat het absolute en relatieve aandeel van allochtone jongeren in detentie groot is en in de afgelopen jaren ook verder is gestegen. In 1995 was bijna de helft van de gedetineerde jongeren van allochtone afkomst (Boendermakers, 1995). Op dit moment geldt dit voor 60 procent van de populatie (Justitie en Jeugd in Nederland, 2001). Daar staat tegenover dat het merkwaardig is dat het effect in het model jukebox-2 zich alleen voordoet in het civielrechtelijke traject en bij geweld. Ook bij diefstal en gekwalificeerde diefstal zou men een effect verwachten, aangezien ook bij die vormen van criminaliteit allochtonen oververtegenwoordigd zijn. In hoofdstuk 3 is reeds het mogelijke gevolg van het gebruik van OM- in plaats van politiecijfers beschreven omdat allochtonen in OM-cijfers zwaarder oververtegenwoordigd zijn.

Een tweede vraagpunt is in hoeverre allochtone jongeren als een specifieke 'groep' te definiëren zijn. Er zijn ook in de loop der jaren de nodige verschillen te constateren in de achtergrond van de ingestroomde groepen. Daarop is in de vorige paragraaf reeds ingegaan. Aan de ene kant wordt vanuit de praktijk gesteld dat in de grote steden, waar vaak tientallen nationaliteiten op korte afstand met elkaar samenleven, nauwelijks nog sprake is van specifieke etnische jongerenculturen, maar eerder van één jongerencultuur, die een combinatie vormt van allerlei invloeden (Spapens en van Wersch, 2000a). Met name binnen de groep in Nederland geboren jongeren beperken vrijetijdsbesteding en andere activiteiten zich steeds minder tot de eigen etnische groep. Deze jongeren hebben mede als gevolg van de gunstige economische ontwikkeling in de afgelopen jaren, veelal (vast) werk en beschikken derhalve over grotere financiële mogelijkheden. Deze groep hoeft in materiële zin

dan ook niet onder te doen voor autochtone jongeren met een vergelijkbaar opleidingsniveau. Zij lijken integendeel juist extra aandacht te besteden aan uiterlijke verzorging en uitstraling ((merk-)kleding, sieraden, verzorgingsproducten, mobiele telefoon, representatieve auto, et cetera). Vooral de mannelijke tweede generatie-allochtonen lijken in dit opzicht bezig aan een inhaalslag (Spapens e.a., 2001).

4.5.2 '1^e en 2^e-generatie allochtonen' als verklaringsvariabelen

De variabelen '1^e en 2^e-generatie allochtonen' vertonen in het model Jukebox-2 een effect op de instroom vanwege geweldsdelicten in het strafrechtelijke traject. Op basis van theoretische inzichten is dit effect op micro-niveau plausibel: met name stressoren die voortvloeien uit de integratie van nieuwkomers in de maatschappij verwijzen naar een mogelijke relatie met criminaliteit. Theoretisch zou echter worden verwacht dat dit effect zich niet alleen bij geweldsdelicten in het strafrechtelijke traject zou voordoen, maar eveneens bij eenvoudige en gekwalificeerde diefstal in het civielrechtelijke traject. Mogelijk dat daarvoor de gebruikte gegevens (OM-cijfers in plaats van politiecijfers die in de overige submodellen zijn toegepast), een verklaring vormen. Mogelijkerwijs speelt ook de omstandigheid een rol dat gegevens voor eerdere jaren dan 1990 niet voorhanden waren en moesten worden geschat. Empirisch lijken de gevonden relaties eveneens plausibel. Ook in de praktijk maken allochtone jongeren een belangrijk deel van de populatie van detentie-inrichtingen uit.

Aan de andere kant kan echter ook worden vastgesteld dat de kenmerken van nieuwkomers in de loop der jaren sterk verschillend zijn geweest. Deze variabelen verwijzen derhalve nauwelijks naar groepen die qua achtergrond, opleidingsniveau, taalbeheersing, et cetera, vergelijkbaar kunnen worden geacht. Van een directe relatie van deze verklaringsvariabelen met de strafrechtelijke instroom lijkt dan ook geen sprake te zijn. De achterliggende verklaringsfactor zal vermoedelijk eerder in termen van *integratieproblematiek* moe-

ten worden gedefinieerd. Deze problematiek is immers wel universeel voor de verschillende groepen die in de loop der jaren in Nederland zijn binnengekomen.

Dit betekent overigens wel dat de variabelen 'immigratie' en '1° en 2° generatie-allochtonen' waarschijnlijk voor een deel naar dezelfde macro ontwikkeling verwijzen.

4.6 Pakkans en reorganisatie van de politie

Binnen het model Jukebox-2 worden nog twee andere variabelen onderscheiden die specifiek kunnen worden geduid. In de eerste plaats gaat het om de 'pakkans', in de tweede plaats om de 'reorganisatie van de politie'. Pakkans heeft in alle onderdelen van het strafrechtelijke deel van het model een positief effect op de instroom (toename pakkans = toename instroom). De reorganisatie van de politie heeft alleen een (negatief) effect op de instroom wegens eenvoudige diefstal (gevolg reorganisatie = afname instroom).

Op micro-niveau zijn twee verschillende effecten denkbaar. Wanneer de pakkans groter wordt kan in de eerste plaats een afschrikkend effect worden verwacht. In de tweede plaats leidt een grotere pakkans op korte termijn tot een grotere instroom, doordat in absolute zin meer daders worden gepakt. Voor het eerstgenoemde (langere termijn-)effect volgens meerdere geïnterviewden weinig ondersteuning te vinden in de praktijk. De pakkans is bij verdachten doorgaans onbekend en zij zouden er voorts geen rekening mee houden. Dit speelt nog sterker bij bepaalde vormen van geweldsdelicten, waarbij de verdachte soms geen rationele afwegingen (meer) maakt. De pakkans wordt in het algemeen door daders ingeschat als laag tot nul. Slechts van een zeer sterk toenemende pakkans kan op micro-niveau theoretisch een effect worden verwacht.

De variabele pakkans kan op macroniveau allereerst worden geïnterpreteerd in de zin van een 'automatisme': wanneer meer verdachten

worden gehoord, neemt automatisch de instroom toe, onder voorwaarde van gelijkblijvend beleid. De meeste geïnterviewden die over deze variabele een uitspraak hebben gedaan interpreteren dit verband als zodanig. Mogelijkerwijs speelt de variabele ook een rol in de zin van een toename van de maatschappelijke aandacht voor bepaalde vormen van criminaliteit. Geconstateerd kan worden dat de variabele pakkans op micro- en op macroniveau plausibel is.

De reorganisatie van de politie is een eenmalige operatie geweest die volgens praktijkdeskundigen zeker effect heeft gehad op het functioneren van de politie (zowel in negatieve als in positieve zin). In Jukebox-2 is een effect van deze reorganisatie op de instroom van verdachten van eenvoudige diefstal gemodelleerd.

Onderzoek dat gedetailleerd aantoont om welke gevolgen het precies gaat, specifiek in relatie tot dit delict is echter niet voorhanden. Wel zou kunnen worden verondersteld dat door de herplaatsing van politiemensen tijdelijk kennis en expertise verloren is gegaan over plaatselijke omstandigheden. Ook het opheffen van een aantal specialismen bij individuele korpsen kan een rol spelen. Het effect daarvan is echter onduidelijk: de reorganisatie heeft niet in elke politieregio dezelfde uitwerking gehad. Sommige regio's hebben gespecialiseerde afdelingen niet opgeheven, andere regio's hebben in eerste instantie een besturingsmodel aangenomen dat nog overeenkomsten vertoonde met dat van de oude organisatie. Een nadere analyse van verschillen op regionaal niveau zou daarop mogelijkerwijs meer licht kunnen laten schijnen. Het is echter ook mogelijk dat de reorganisatie van de politie niet als op zichzelf staand moet worden beschouwd. Er zou dan bijvoorbeeld in relatie met andere gebeurtenissen die in dezelfde periode plaatsvonden moeten worden gelegd. Het verschijnen van het rapport van de commissie van Montfrans wordt daarbij in één van de interviews met name genoemd. Tot slot moet de vraag worden gesteld hoe lang deze variabele binnen het model Jukebox-2 zal doorwerken. Verwacht mag immers worden dat op langere termijn de effecten van de reorganisatie steeds kleiner worden, of dat een eventueel blijvend effectconceptueel niet meer specifiek aan deze operatie mag worden toegeschreven.

Aandachtspunten bij de civiel- en strafrechtelijke trajecten en de afdoening

5.1 Inleiding

Door middel van het prognosemodel Jukebox-2 dient het WODC 'beleidsneutrale' informatie aan te leveren aan het ministerie van Justitie. Het leggen van de relatie met beleidsmatige ontwikkelingen wordt vervolgens door de directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid (DPJS) verzorgd, in overleg met de uitvoeringsinstanties. Dit betekent dat bij de evaluatie van het model Jukebox-2 beleidsmatige ontwikkelingen in principe niet aan de orde hoeven te komen. Echter, in het onderzoek is een aantal beleidsmatige ontwikkelingen naar voren gekomen die verband houden met de wijze waarop het model Jukebox-2 is vormgegeven. Om die reden wordt daaraan (beknopt) aandacht besteed in deze paragraaf. Met name de overlap tussen het civiele en strafrechtelijke traject is in dit opzicht van belang in relatie tot de onafhankelijkheid van de te verklaren instroomtrajecten. In de tweede plaats zijn in het onderzoek enkele aandachtspunten naar voren gekomen met betrekking tot de afdoening, meer specifiek als het gaat om de ontwikkeling rondom taakstraffen. In deze paragraaf komen deze beide aspecten aan de orde.

5.2 Mogelijke overlap tussen civiele en strafrechtelijke trajecten

In het model Jukebox-2 worden de civiele en strafrechtelijke trajecten separaat gemodelleerd.

Zoals uiteengezet in paragraaf 3 van dit rapport is de aanname dat deze trajecten onafhankelijk van elkaar zijn een voorwaarde voor de methodische verdedigbaarheid van dit onderscheid. Het is de vraag of deze trajecten in alle gevallen nadrukkelijk van elkaar te scheiden zijn zo stellen diverse beleidsmatig betrokkenen in de interviews. Gesteld wordt dat het civielrechtelijke en strafrechtelijke traject enerzijds in elkaars verlengde kunnen liggen en anderzijds een substituuut voor elkaar kunnen vormen.

In de eerste plaats is het mogelijk dat een jongere die begint in het civielrechtelijk traject, uiteindelijk een strafrechtelijke maatregel opgelegd kan worden en vice versa. Volgens een andere respondent is aan een 'aanzienlijk' deel van de jeugdigen aan wie een strafrechtelijke maatregel wordt opgelegd al eerder een civiele maatregel (OTS) opgelegd. Een verklaring voor het 'door elkaar lopen' van civiele en strafrechtelijke trajecten is dat bij jeugd, meer dan bij volwassenen, het belang van de minderjarige zelf en de opvoedkundige aspecten centraal staan. Een strafrechtelijke start van een traject leidt volgens één geïnterviewde vaak tot een civiele maatregel. Soms wacht men zelfs totdat er 'iets in strafrechtelijke zin gebeurt' (c.q. de jongere wordt door de politie aangehouden wegens een delict), omdat er dan 'civiel meer mogelijk is', zo stelt één van de geïnterviewden¹.

In de tweede plaats wordt door diverse geïnterviewden gesteld dat de beschikbare capaciteit van de civiele of strafrechtelijke detentie-inrichtingen mede van invloed is op het type maatregel dat wordt

---

1 De hier beschreven informatie moet geheel worden gebaseerd op interviews, aangezien geen nadere cijfermatige gegevens voorhanden zijn (het is niet bekend hoe een en ander wordt geregistreerd bij justitie) en ons uiteraard de mogelijkheden ontbraken om nader empirisch onderzoek te doen.

opgelegd. Aanbod en vraag beïnvloeden elkaar. Er is sprake van een chronisch tekort aan behandelplaatsen, hetgeen tot gevolg heeft dat een jeugdige op basis van een civielrechtelijke maatregel in een aantal gevallen niet geplaatst kan worden. In deze gevallen wordt soms een extra strafmaatregel (PII) opgelegd omdat dan voorrang kan worden verkregen bij plaatsing. Ook bij de vraag waar een jongere het best geplaatst kan worden gegeven speelt diens achtergrond in sommige gevallen meer een rol dan de feitelijke zwaarte van de problematiek (het opvoedkundige aspect speelt hierbij wederom een rol). De Tweede Kamer heeft deze praktijk overigens afgekeurd, maar tot ingrijpende wijzigingen heeft dit volgens één van de betrokkenen kennelijk (nog) niet geleid.

Onder de geïnterviewden die op basis van hun praktijkkennis over deze materie uitspraken kunnen doen is overigens geen sprake van eensluidende opvattingen over de relatie tussen beschikbare capaciteit en de aard van de opgelegde sancties. Volgens andere geïnterviewden is de beschikbare capaciteit in jeugdinrichtingen juist niet van invloed op de aantallen en wijze van afdoening door het Openbaar Ministerie of de dagelijkse praktijk van de politie.

De mate waarin vormen van mogelijke overlappingsen tussen het civielrechtelijke en strafrechtelijke traject aan de orde zijn kan niet nader inzichtelijk worden gemaakt, omdat cijfermatige gegevens niet konden worden gevonden. Of deze mogelijke overlap derhalve gevolgen heeft voor het model Jukebox-2 is niet met zekerheid te zeggen. Wanneer de overlap gering is heeft dit weinig invloed op het model. Een grote overlap zou echter wel kunnen leiden tot interpretatieproblemen. In dat geval zou immers verwacht worden dat de verklaringsmodellen voor het civiel- en strafrechtelijke traject meer mer elkaar overeen zouden komen.

5.3 Afdoening (taakstraffen en Halt)

Een tweede aspect dat invloed kan uitoefenen op de relaties in het model jukebox-2 is de mate waarin verschuivingen optreden in de wijze waarop wordt gestraft. Dit heeft met name gevolgen voor het

afdoeningsdeel van het model (binnen het strafrechtelijke traject). In het algemeen kan worden vastgesteld dat het afdoeningsdeel van het model te lijden heeft onder de beperkte beschikbaarheid van geschikte gegevens. Dit geldt bijvoorbeeld ten aanzien van de PIJ-maatregel, preventieve hechtenis en Halt. Tijdens het onderhavige onderzoek zijn enkele aandachtspunten naar voren gekomen met betrekking tot de wijze waarop wordt omgegaan met taakstraffen en de Halt-afdoening.

In het model Jukebox-2 is in het afdoeningsmodel rondom taakstraffen uitgegaan van een lineair verband (er is met andere woorden geen plafond aan de groei van de taakstraffen). Dit beeld wordt enerzijds bevestigd, anderzijds ter discussie gesteld.

Volgens één van de geïnterviewden werd enkele jaren geleden reeds verwacht dat het aantal taakstraffen een plafond zou hebben bereikt. Dat bleek door de praktijk niet te worden gestaafd: in werkelijkheid groeide het aantal taakstraffen gestaag door. Enerzijds worden taakstraffen ook steeds vaker toegepast bij zwaardere gevallen. In dit licht moet bijvoorbeeld de opkomst van ITB (individuele trajectbegeleiding) als modaliteit worden gezien: hiervan wordt veel verwacht. Anderzijds neemt ook de instroom van 'onderop' mogelijk nog verder toe. De strafcultuur ontwikkelt zich volgens één van de geïnterviewden steeds meer in de richting van leer- en werkstraffen, maar die komen dan niet in de plaats van delicten waarbij nu een detentiemaatregel wordt opgelegd, maar zij vervangen gevallen die in de huidige omstandigheden lichter afgedaan zouden worden. Ook als gevolg van een toename van de toepassing van het zogenaamde Officiersmodel zal in de toekomst het aantal taakstraffen verder kunnen groeien.

Een andere ontwikkeling zou dit echter voor een deel weer kunnen compenseren. Op dit moment wordt binnen detentie-inrichtingen gewerkt aan de invoering van zogenaamde STP-programma's (scholings- en trainingsprogramma's in instellingen). Wanneer deze een succes worden zou dit volgens een geïnterviewde de populariteit van het opleggen van vrijheidsbenemende maatregelen kunnen

vergroten. Nu kiezen rechters daar soms niet voor omdat van detentie weinig opvoedkundige waarde wordt verwacht. Dit zou derhalve de groei van het aantal taakstraffen mogelijk kunnen afvlakken. Of de ontwikkeling ten aanzien van taakstraffen ook daadwerkelijk op deze wijze zal verlopen is nog onduidelijk.

Met betrekking tot de Halt-afdoening wordt in het afdoeningsdeel van het model uitgegaan van een afvlakkende groei van deze wijze van afdoening. Volgens één van de geïnterviewden is dit nog maar de vraag: deze verwacht, op basis van de waarde die in het veld nog altijd aan deze afdoeningsmodaliteit wordt gehecht, dat de kleine kentering in de groei die zich in de laatste jaren heeft voorgedaan, niet blijvend zal zijn, maar dat het aantal Halt-afdoeningen zal blijven doorstijgen.

De veronderstellingen in het rapport ten aanzien van de PIJ-maatregel worden in interviews bevestigd.

6 Conclusies

Het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (WODC) heeft als onderzoekscentrum van het ministerie van Justitie (onder andere) tot taak om het departement te voorzien van beleidsneutrale prognoses met betrekking tot de behoefte aan sanctiecapaciteit voor jeugdigen. Om deze prognoses te verschaffen is tot op heden gebruik gemaakt van een zogenaamd 'tijdreeksmodel', waarin op basis van trendmatige analyses voorspellingen voor de toekomst worden gedaan. Volgend op het model Jukebox-1, dat ten behoeve van volwassenen is ontwikkeld, is het model Jukebox-2 samengesteld. Alvorens het model Jukebox-2 toegepast zal gaan worden ten behoeve van het leveren van prognoses voor de sanctiecapaciteit voor jeugdigen heeft een evaluatie van het model plaatsgevonden. Daarbij stond de vraag naar de plausibiliteit van de relaties in het model Jukebox-2 voorop.

Met Jukebox-2 is geprobeerd een verklaringsmodel op macroniveau te ontwikkelen. Dit type model heeft als principiële voordeel boven een tijdreeksmodel dat het mogelijk wordt om maatschappelijke ontwikkelingen mee te nemen in de voorspellingen en daarmee beter inzicht te verschaffen in macro ontwikkelingen en hun relatie met criminaliteit en instroom in de relevante residentiële inrichtingen. Het model bevat een relatief beperkt aantal verklarende variabelen.

Deze zijn in de eerste plaats afgeleid uit theoretisch en empirisch onderzoek op micro-niveau (individuen of gezinnen).

De belangrijkste conclusie uit de evaluatie van het model Jukebox-2 is dat een deel van de variabelen en verklaringsrelaties die in het model gehanteerde, respectievelijk gevonden worden, interpretatieproblemen opleveren. Die problemen vloeien soms voort uit de operationalisatie van variabelen en in andere gevallen uit de vraag hoe de verklaringsrelatie op macroniveau moet worden geduid. Beide problemen houden verband met het feit dat door de opstellers van het model het conceptuele kader onvoldoende is uitgewerkt.

In het model Jukebox-2 worden, met uitzondering van één submodel, CBS-cijfers toegepast (gebaseerd op de politieregistratie). Alleen in het submodel voor geweldsdelicten (strafrechtelijk traject) maakt Jukebox-2 gebruik van cijfers van het Openbaar Ministerie. Deze keuze is op zichzelf verdedigbaar, in verband met een verstoring in de tijdreeks van politiecijfers vanwege registratie effecten. Echter, op termijn kan waarschijnlijk worden teruggekeerd naar politiecijfers. Vanwege de eenduidigheid van de toegepaste gegevens verdient dit de voorkeur.

In vergelijking met het 'oude' tijdreeksmodel dat tot nu toe werd toegepast voor het maken van prognoses voor de behoefte aan sanctiecapaciteit voor jeugdigen, heeft een verklaringsmodel zoals Jukebox-2 in potentie de meerwaarde dat het ook inzicht biedt in maatschappelijke ontwikkelingen. Vanwege de moeilijke interpreteerbaarheid van het model is die meerwaarde op dit moment nog beperkt. Navolgend worden de toegepaste variabelen en de respectievelijke discussiepunten behandeld.

De relaties in het model met betrekking tot de variabele **gemiddeld inkomen** kunnen op macroniveau theoretisch worden geduid. Deze variabele verwijst enerzijds naar materiële welvaart, waaruit een negatieve relatie met criminaliteit kan worden afgeleid. Anderzijds kan ook een verband worden gelegd met een afnemende sociale

cohesie als gevolg van economische ontwikkelingen (bijv. 24-uurs-economie). Binnen het model Jukebox-2 vertoont de variabele gemiddeld inkomen ook zowel een negatieve als positieve relatie. Modelmatig is een dergelijke 'dubbele' effectrelatie minder wenselijk, omdat eenduidige interpretatie erdoor wordt bemoeilijkt. Idealiter zou deze variabele dan ook moeten kunnen worden vervangen door variabelen die het negatieve danwel het positieve verband verklaren. Dat is in de praktijk echter lastig, aangezien goede tijdreeksgegevens doorgaans ontbreken.

De variabele migratie is in het model Jukbox-2 een optelsom van twee deelaspecten, namelijk van immigratie in Nederland en binnenlandse verhuisbewegingen. Binnen het model is niet beschreven naar welke theoretische relatie middels deze combinatie wordt verwezen. De samenstelling van de variabele migratie levert op macroniveau conceptuele problemen op. Immigratie is op macroniveau primair te duiden als een variabele die verband houdt met integratieproblematiek. De vraag blijft open welke macrorelatie de variabele verhuisbewegingen heeft met criminaliteit. In de huidige vorm achten wij de samenstelling van deze variabele conceptueel niet acceptabel. Binnen het model zouden de variabelen immigratie en binnenlandse verhuizingen afzonderlijk kunnen worden gebruikt, op voorwaarde dat een goede conceptuele duiding van de laatstgenoemde variabele plaatsvindt en voorts de mogelijke overlap met andere variabelen in het model (bijvoorbeeld immigratie-1^e generatie allochtonen en verhuisbewegingen-echtscheiding) wordt getoetst.

Echtscheiding verwijst op micro-niveau naar problematische relaties binnen het gezin en is in dat opzicht een relatie die (theoretisch) kan worden geduid. De macrorelatie tussen het aantal echtscheidingen en probleemgedrag en criminaliteit van jeugdigen is minder eenvoudig te leggen. Binnen het model Jukebox-2 heeft de variabele echtscheidingen een dubbel effect. Enerzijds is er sprake van een *negatieve* relatie met probleemgedrag in het civielrechtelijke traject, anderzijds van *positieve* relaties als het gaat om het verband tussen echtscheidingen en eenvoudige en gekwalificeerde diefstal. Op micro-niveau is vooral te verwachten dat echtscheiding samenhangt

met een toename van probleemgedrag of jeugdcriminaliteit (een positieve relatie derhalve). De negatieve relatie binnen het model Jukebox-2 is derhalve inhoudelijk niet goed interpreteerbaar. Deze variabele zou daarom idealiter moeten worden vervangen door een variabele die een effect in slechts één richting vertoont en die tevens eenduidig interpreteerbaar is. Het is ook hier de vraag voor welke variabelen ook tijdreeksgegevens beschikbaar zijn.

De variabelen 1e en 2e generatie allochtonen vertonen binnen het model Jukebox-2 een positief effect in relatie tot geweldsdelicten. Deze relatie is zowel op micro- als op macroniveau conform hetgeen uit theoretische en praktische inzichten kan worden afgeleid. Op macroniveau verwijst deze variabele primair naar integratieproblematiek.

Pakkans heeft in het model Jukebox-2 een positief effect in alle submodellen die te maken hebben met het strafrechtelijke traject. Op micro-niveau is het verband tussen pakkans en crimineel gedrag volgens geïnterviewden onderhevig aan twijfel, aangezien daders vaak niet op de hoogte zijn van de feitelijke pakkans. Op macroniveau kan pakkans vooral worden beschouwd in de zin van het feit dat een gemiddeld hogere pakkans samengaat met meer verdachten en dus een grotere instroom bij justitie tot gevolg heeft. Deze relatie is derhalve als plausibel te beschouwen.

Bij de variabele reorganisatie van de politie tot slot, is niet goed af te leiden wat de effecten van deze operatie zijn geweest op het optreden van de politie. Wel kunnen argumenten worden aangedragen voor het bestaan van een effect op macroniveau, dus in die zin is de toepassing van deze variabele in zekere zin verdedigbaar. Een aandachtspunt is in hoeverre mogelijke interferentie met andere ontwikkelingen een rol speelt (bijvoorbeeld de effecten van het rapport van Montfrans). Voorts is het de vraag hoe lang de invloed van deze variabele in de toekomst zal blijven doorwerken.

Geconcludeerd kan worden dat in het model Jukebox-2 enkele variabelen zijn opgenomen die problematisch zijn. Dit geldt vooral

voor migratie. De toepassing van deze variabele in de huidige vorm levert conceptuele en interpretatieproblemen op. Vanuit dat oogpunt dient zij tenminste te worden gesplitst in immigratie enerzijds en verhuisbewegingen anderzijds.

De variabele echtscheiding geeft eveneens aanleiding tot vragen. Op macroniveau is sprake van een 'dubbele' effectrichting en tevens kunnen de verklaringsrelaties met betrekking tot deze variabele moeilijk worden geduid. Ook de variabele gemiddeld inkomen vertoont dit dubbele effect, maar dat kan bij hier wel op macroniveau worden verklaard. Bij de variabele reorganisatie van de politie is het bestaan van een macro effect beargumenteerbaar, maar niet geheel zonder vraagtekens. Met name de relaties tussen de variabelen 1^e en 2^e generatie allochtonen en pakkans zijn plausibel op macroniveau.

De onafhankelijkheid van de deelmodellen binnen Jukebox-2 is een laatste punt van aandacht. Volgens sommige geïnterviewden lopen civielrechtelijke en strafrechtelijke trajecten in de praktijk soms door elkaar. Deze keuze zou tot op zekere hoogte meer worden bepaald door de verwachting die men heeft van de opvoedkundige werking van een maatregel of strafoplegging, dan van de aard van het probleemgedrag of de gepleegde delicten. In het kader van deze evaluatie kon niet aan de hand van harde gegevens worden bepaald hoe groot deze veronderstelde overlap is. Indien sprake is van kleine overlap geeft dit geen problemen voor het model. Indien sprake is van een substantiële overlap zou het model eventueel kunnen worden bijgesteld, vanuit inhoudelijke overwegingen.

De hamvraag is uiteraard of de uitkomsten van het model ook voor de beleidspraktijk bruikbaar zijn. De prognoses die met een model als Jukebox-2 worden gemaakt kunnen immers grote impact hebben op de hele civiel- en strafrechtelijke keten. De kwaliteit van de prognoses vormde geen onderdeel van deze evaluatie. Een check die door de opstellers van Jukebox-2 zelf is uitgevoerd wijst uit dat Jukebox-2 gemiddeld niet beter of slechter voorspelt dan het oude tijdreeksmodel. Aangezien tevens geconcludeerd is dat het model Jukebox-2, zij het beperkte additionele inzichten in verklaringsrela-

ties biedt, zou het model derhalve toegepast kunnen worden. Dit neemt niet weg dat verdere ontwikkeling van het model nodig is, met name in conceptuele zin. De gebruikte variabelen in het model en de duiding van de achterliggende maatschappelijke factoren dienen explicieter te worden omschreven zodat daarmee bij de interpretatie en het gebruik van de prognosecijfers rekening kan worden gehouden.

7 Summary

WODC is charged with the yearly release of forecasts of the capacity needed for the execution of various judicial sanctions and measures in the Netherlands. In this setting WODC aims at improving the methodological quality in the various areas covered by the forecasts. In 2001 WODC published a report describing an explanatory and forecasting model of the capacity needed in the field of child protection and juvenile justice, "Jukebox-2".

In the Netherlands juveniles can enter the judicial system either by a procedure of civil law or by a procedure of penal law. Jukebox-2 explains the inflow into both channels by various socioeconomic, demographic and law enforcement variables. An error-correction model is used to allow both for long-term and short-term relations of the variables.

IVA Tilburg has evaluated specific aspects of Jukebox-2 regarding the plausibility of the explanatory variables used and the design of the model. This evaluation was conducted by studying relevant literature and by interviewing experts; researchers as well as persons involved in policy-making (police, judicial authorities, department of justice).

Especially the variabele 'migration' which is a combination of the aspects immigration into the Netherland and moving inside the country is problematic, from a conceptual point of view. This variabele should be replaced, or it's components should be used seperately.

Also the variables 'average income' and 'divorce rate' lead to interpretation problems. Both variables have negative as well as positive effects in different sub-models. Especially the negative effect of 'divorce rate' on problematic or criminal behaviour cannot be explained. Ideally these variables should be replaced by aspects that have a univocal effect, if those can be identified and sufficient data is available. The other variables and relations in het model (number of 1st and 2nd generation immigrants, risk of arrest and reorganisation of the dutch police) can be judged plausible at macrolevel.

The main conclusion of this evaluation is that Jukebox-2 offers limited added value in terms of explanatory relations. Because the predictions that Jukebox-2 offers, which were evaluated earlier by the authors of the model, are adequate the model can be used by policy makers. However, further development of the model is necessary. An adequate conceptual description should be added to the model. The variabele 'migration' should be replaced, and also the variables 'average income' and 'divorce rate' require attention in this sense. If theoretical notions or data are not available the variables used in the model and their relations with developments in the society need to be described more explicitly, to clarify to a greater extent how the outcomes of the model can be interpreted.

Bijlagen

B.1

Geraadpleegde literatuur

- Beke B., H. Ferwerda, P. van der Laan, A. van Wijk (1998),
De dunne draad tussen doorgaan en stoppen, allochtone jongeren en criminaliteit, uitgeverij SWP, Utrecht.
- Boendermaker L. (1995),
Jongeren in justitiële behandelinrichtingen. Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum, Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Boendermaker L. (1998),
Eind goed, al goed? De leefsituatie van jongeren een jaar na vertrek uit een justitiële behandelinrichting, Wetenschappelijk Onderzoeks en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Bol M, G. Terlouw, L. Bles, C. Verwers (1998),
Jong en gewelddadig, ontwikkeling en achtergronden van de geweldscriminaliteit onder jeugdigen, Wetenschappelijk Onderzoeks en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Deaton, A. en J. Muellbauer (1980),
Economics and consumer behavior, Cambridge University Press, Cambridge.
- Dronkers J. (2001),
Afscheidsrede Universiteit van Amsterdam, citaat de Volkskrant, ?? augustus 2001.
- Evers, G.H.M. en A. van der Veen (1986),
Pendel, migratie en deelname aan het beroepsleven, macro- en micro- economische benaderingen, dissertatie, Tilburg.

- Evers, G.H.M. en J. Geurts (2000),
Een metastudie naar de mogelijkheden om te komen tot bruikbare ramingsmodellen voor vraag naar en aanbod van medisch en tandheelkundige specialisten. Advies aan het Plenaire Orgaan van het Capaciteitsorgaan. Tilburg: IVA
- Evers, G.H.M. en H. van der Werff (2001),
Realisatie van een arbeidsmarktmodel voor de traditionele horeca. Tilburg: IVA.
- Fainsilber Katz L. en Gottman J.M. (1983),
 Patterns of marital conflict predict children's internalizing and externalizing behaviours, *Developmental psychology*, 29, pp. 940-950.
- Fontein, P., H. Senders, M. Vermeulen en A. Vloet (1999),
Technische rapportage arbeidsmarkttrainingen primair onderwijs 1998-2009. Tilburg: CentER Applied Research/IVA.
- Gemert F. van (1998),
Ieder voor zich, Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens, Amsterdam, het Spinhuis.
- Gooren W. en R. Pranger (1997),
Project onderbouwing en uitbreiding toekomstverkenning openbare orde en veiligheid, eindrapport, IVA Tilburg.
- Heiden-Attema, N. Van der & M.W. Bol (2000),
Risico- en protectieve factoren en de ontwikkeling van delinquent gedrag in een groep risicjongeren. Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum, Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Hillmer J., A. Pitsela, I. Sagel-Grande (2000),
Jeugdige delinquenten in Duitse, Griekse en Nederlandse penitentiaire inrichtingen, in: *Proces*, vol 79 (2000), 9-10, pp. 131-136.
- Hirschi T. (1969),
Causes of delinquency, Berkeley, University of California Press.
- Huijbregts G., F. van Tulder, D. Molenaar (2001),
Model van justitiële jeugdvoorzieningen voor prognose en capaciteit, Wetenschappelijk Onderzoeks en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Khonraad S. (2000),
Woonwagengewoners, burgers in de risicomaatschappij, Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht.
- LeBlanc, M. & R. Loeber (1998),
 Developmental criminology updated. In: *Crime and Justice*, deel 23. Chicago University Press, Chicago.

- Loeber, R. & M. LeBlanc (1990),
Towards a developmental criminology. In: *M. Tonry & N. Morris (red.) Crime and Justice*, deel 12. Chicago University Press, Chicago.
- Ministerie van Justitie (2001),
Justitie en Jeugd in Nederland, Jeugdcriminaliteit, Den Haag.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) (1998),
Integratie in perspectief : integratie van bijzondere groepen en van personen uit etnische groeperingen in het bijzonder, Den Haag, Sdu.
- Reckless W.C. (1961),
The crime problem, New York, Appleton-Century-Crofts.
- OSA/Research voor Beleid (1999),
Trendrapport Aanbod van arbeid in de sector Zorg en Welzijn 1998. OSA-publicatie Z 36.
- San, M., van (1998),
Stelen en steken, delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland, proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- Spapens A.C. en S.F.M. van Wersch (2000a),
Cultuurspecifieke elementen in de strafrechtelijke hulpverlening aan allochtone jongeren, inventariserend onderzoek, IVA Tilburg.
- Spapens A.C., S.F.M. van Wersch en S.R. von der Fuhr (2000b),
Evaluatie project Nieuwe Perspectieven Rotterdam, resultaten november 1996 - juni 1999, IVA Tilburg.
- Spapens A.C., C.E. Hoogeveen, K. Pardoel, C. Fijnaut (in voorbereiding, 2001),
Achtergronden en oorzaken van uitgaans- en verkeersgeweld in de politieregio Brabant Zuid-Oost, IVA Tilburg.
- Sutherland E.H. en Cressey D.R. (1970),
Criminology, Philadelphia, Lippincott.
- Tilanus C. (1999),
Jeugdzorg: Werkvelden en kwaliteitsontwikkeling, Uitgeverij SWP, Utrecht.
- Vermeulen, H.J.J.M., A.M.C. Vissers, K. de Vos en J. Weltevrede (1998),
Prognoses van knelpunten op de arbeidsmarkt van de zorgsector. Tilburg: IVA.

B.2

Respondenten

- D. de Boer, regiopolitie Friesland, voormalig hoofd afdeling JJZ, interview.
- L. Diepenhorst, regiopolitie Friesland, plaatsvervangend korpschef, interview.
- G. Evers, onderzoeker IVA Tilburg, schriftelijke reactie.
- G. Fornaro, ministerie van Justitie, hoofd uitvoeringsbeleid DJI, schriftelijke reactie.
- F. van Gemert, onderzoeker, Regioplan, interview.
- R. de Jonge, Raad voor de Kinderbescherming, interview.
- I. Otting, beleidsmedewerker, ministerie van Justitie, interview.
- A. van Parijs, ministerie van Justitie, DJI, schriftelijke reactie.
- R. de Vries, Advocaat-Generaal gerechtshof Amsterdam, interview.
- K. Wittebrood, onderzoeker Sociaal en Cultureel Planbureau, interview.
- S. Zwaini, beleidsmedewerker, ministerie van Justitie, interview.

Overzicht van geteste variabelen

B.3

In het model Jukebox-2 zijn de volgende variabelen met betrekking tot het civielrechtelijke traject bestudeerd, maar niet in het model opgenomen, om de volgende redenen:

Variabele is nergens statistisch significant en is daarom buiten het model gehouden

1. Buitenechtelijk geboren.
2. Inkomensongelijkheid.
3. Werkloosheid totale bevolking.
4. Arbeidsongeschiktheid totale bevolking.
5. Middelen politie.
6. Middelen rechtspraak.
7. Punitiviteit; de gemiddelde straf gegeven voor misdrijven in totaal en specifiek voor geweld.
8. Wenselijkheid van straffen in plaats van andere methoden.

Consistente tijdreeksen op macroniveau zijn niet aanwezig

9. Genetische aanleg.
10. Spijbelen.
11. Verkiezingsuitslagen vanwege veranderende maatschappelijke opvattingen.
12. Ontkerkelijking vanwege veranderende maatschappelijke opvattingen.
13. Kwaliteit van de vrijwillige jeugdhulpverlening.
14. Capaciteit van de rechters.

Geen additionele en significante verklarende kracht (variabele van intermediaire aard)

15. Schooluitval.
16. Aantal opnamen van ouders in ziekenhuizen vanwege drugsverslaving.
17. Aantal verdachten van crimineel gedrag.
18. Capaciteit van de Raad van de Kinderbescherming.

Overige variabelen plus argumenten

19. Geslacht (de verdeling blijft op macroniveau over tientallen jaren constant en heeft als verklarende variabelen voor ontwikkelingen geen betekenis).
20. Schooluitval uit het voorbereidend beroepsonderwijs vbo (interpretatie is moeilijk omdat de betekenis van de variabele in de loop van de tijd veranderd is).
21. Drugsverslaving (geen goede maatstaf vanwege veranderende medische zorg).

In de drie strafrechtelijke trajecten zijn de volgende verklarende variabelen getest maar niet opgenomen, om de volgende redenen:

Variabele is nergens statistisch significant

1. Buitenechtelijk geboren.
2. Inkomensongelijkheid.
3. Werkloosheid totale bevolking.
4. Arbeidsongeschiktheid totale bevolking.
5. Middelen politie.
6. Middelen rechtspraak.

Consistente tijdreeksen op macroniveau zijn niet aanwezig

7. Genetische aanleg.
8. Spijbelen.
9. Uitsplitsing vrijheidsstraf naar delict.
10. Gevolgen Rapport Montfrans.

Geen additionele en significante verklaringskracht

11. Kans op vrijheidsstraf.
12. Omvang kindbeschermingsmaatregelen.

Overige niet opgenomen variabelen plus argumenten

13. Geslacht (verdeling blijft op macroniveau over tientallen jaren constant en heeft als verklarende variabelen voor ontwikkelingen geen betekenis).
14. Schooluitval uit het voorbereidend beroepsonderwijs vbo (interpretatie is moeilijk omdat de betekenis van de variabele in de loop van de tijd veranderd is).
15. Drugsverslaving (geen goede maatstaf vanwege veranderende medische zorg).